

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ(MSc):

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΩΣ ΑΠΟΡΡΟΙΑ ΤΩΝ
ΝΕΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΒΑΤΖΟΓΛΟΥ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2018

UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS
MASTER PROGRAM(MSc):
ECONOMIC AND BUSINESS STRATEGY

MASTER THESIS

THE STRENGTHENING OF ECONOMIC DEVELOPMENT AS A
RESULT OF NEW INVESTMENTS

BY:

EVANGELIA CHAVATZOGLOU

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements of the degree of Master of Arts in Economic and Business Strategy

PIRAEUS, 2018

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σωτήριο Καρκαλάκο για τη βοήθεια που μου παρείχε στη διάρκεια της διεκπεραίωσης της διπλωματικής μου εργασίας, όπως και όλους τους καθηγητές μου, για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Ευχαριστώ πολύ τους φίλους μου που με υποστήριξαν και με βοήθησαν με κάθε πιθανό τρόπο αυτά τα δύο χρόνια.

Μεγαλύτερο ευχαριστώ, χρωστάω όπως πάντα, στην οικογένειά μου, που βρίσκεται πάντα κοντά μου και στηρίζει σε κάθε μου προσπάθεια και επιλογή.

Η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης ως απόρροια των νέων επενδύσεων

Περίληψη

Στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος Οικονομικής και Επιχειρησιακής Στρατηγικής, ανέλαβα να εκπονήσω τη διπλωματική εργασία με θέμα την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης ως απόρροια των νέων επενδύσεων. Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση της επιχειρηματικότητας ως δραστηριότητα, καθώς και ο ρόλος και οι επιπτώσεις της επιχειρηματικότητας στην αναπτυξιακή πορεία μιας χώρας. Στη σημερινή εποχή, όπου η επιχειρηματικότητα θεωρείται αναπτυξιακός παράγοντας, προωθείται ο ανταγωνισμός μέσω της τεχνολογίας και της καινοτομίας που αποτελούν τις πιο σημαντικές συνιστώσες της εξέλιξης αυτής της δραστηριότητας.

Η επιχειρηματική επιτυχία, απορρέει από την κατάλληλη προετοιμασία και τις κατάλληλες ενέργειες για την ορθή εκμετάλλευση των πόρων μίας επιχείρησης, τον εντοπισμό των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων μιας εταιρείας σε σχέση με άλλες, όπως και από κάθε εργαλείο που παρέχεται στο εσωτερικό τους, όπως το ανθρώπινο δυναμικό και οι συντελεστές παραγωγής. Για το ξεκίνημα μίας νέας δράσης όμως, είτε αφορά στο ξεκίνημα μίας επιχείρησης, είτε για μία νέα επένδυση που θα θελήσει να πραγματοποιήσει ένας επιχειρηματίας, κρίνεται σημαντική και η πρόσβαση σε οποιαδήποτε μορφή χρηματοδότησης που ίσως απαιτείται για τα νέα έργα. Οι νέες αυτές επενδύσεις, εξαρτώμενες από όλους τους παραπάνω παράγοντες, όπως και από το εκάστοτε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον των επιχειρήσεων, συντελούν με τη σειρά τους στην αύξηση της επιχειρηματικότητας και ως εκ τούτου, θα προκύψει οικονομική μεγέθυνση.

Η παρούσα εργασία, χρησιμοποιεί τις νέες επενδύσεις ως δείκτη με τον οποίο μετράμε την κατά προσέγγιση την επιχειρηματικότητα, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην ανάπτυξη. Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι να ανιχνεύσει το κατά πόσο οι νέες επενδύσεις, επηρεάζονται και προσδιορίζονται από

ορισμένους παράγοντες όπως το ΑΕΠ των χωρών για τις οποίες γίνεται λόγος, το ΑΕΠ των ΗΠΑ, η πυκνότητα του πληθυσμού, η απασχόληση στη βιομηχανία, η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών, η εξαγωγική δραστηριότητα, η εισαγωγική δραστηριότητα, το κόστος συναλλαγών, η απόσταση, οι πατέντες στις ΗΠΑ, οι πατέντες στην Ε.Ε, η τάση και ο δείκτης BERI (Business Environment Risk Index), ο οποίος μετρά τον κίνδυνο για τις επιχειρήσεις σε μια χώρα.

Τα αποτελέσματα που αντλήσαμε από την εμπειρική μας ανάλυση, είναι βασισμένα σε 23 Ευρωπαϊκές χώρες και αφορούν την περίοδο 1985 – 2004. Μας παρουσιάζονται ενδείξεις για τη θετική και στατιστικά σημαντική επίδραση του ΑΕΠ της εκάστοτε από τις 23 χώρες που πιθανολογούμε πως θα δεχθούν επενδύσεις, του ΑΕΠ των ΗΠΑ και των πατεντών στις ΗΠΑ, όσον αφορά τις νέες επενδύσεις που οδηγούν στην οικονομική ανάπτυξη, όσο και για την στατιστικά σημαντική, αλλά αρνητική επίδραση, του παράγοντα της απόστασης.

The strengthening of economic development as a result of new investments

Abstract

In the context of the postgraduate program of Economic and Operational Strategy, I undertook my diploma thesis on strengthening of economic development as a result of new investments. The subject of this thesis is the analysis of entrepreneurship as an activity, as well as the role and the impact of entrepreneurship on the economic development of a country. Nowadays, where entrepreneurship is considered as a growth factor, competition is promoted through technology and innovation, which are the most important components of the development of this activity.

Business success, derives from appropriate preparation and appropriate actions to properly exploit the resources of an enterprise, the recognition of the competitive advantages of a company compared to others, as well as any internal tools such as human capital and the factors of production. However, in order to start a new action, whether it is about starting a new business or about a new investment that an entrepreneur wants to do, access to any form of funding that may be required for new projects, is also important. These new investments, depending on all the above factors, as well as the economic, political and social environment of the business, in turn, contribute to the growth of entrepreneurship and therefore economic growth will emerge.

The present study, uses the new investments as an indicator of the approximate entrepreneurship, which in turn leads to growth. The main purpose of this diploma thesis, is to detect whether new investments are affected and defined by certain factors, such as the GDP of the countries that are discussed, the GDP of U.S.A., the population density, the employment in the Industry, the employment in Services, the exporting activity, the importing activity, the cost of transactions, the distance, the

patents in U.S.A., the patents in E.U., the tendency and the Index "Beri", which measures the risk for one country's companies.

The results we draw from our empirical analysis, are based on 23 European countries and concern the period 1985 - 2004. We are presenting indications for the positive and statistically significant impact of the GDP of each of the 23 countries we expect they will accept investments, of the GDP of USA, and of the patents of USA, in terms of new investment that leads to economic growth and the statistically significant but negative impact of the distance factor.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Επιχειρηματικότητα Έννοιες, Είδη, Χαρακτηριστικά ... 11

- 1.1 Βασικές έννοιες της επιχειρηματικότητας 11
- 1.2 Είδη/ Μορφές Επιχειρηματικότητας 12
- 1.3 Χαρακτηριστικά επιχειρηματία και κίνητρα που οδηγούν στην επιχειρηματικότητα..... 13
- 1.4 Η επιχειρηματικότητα ως δραστηριότητα 16
 - 1.4.1 Επιχειρηματικότητα στο συνδυασμό των συντελεστών παραγωγής 16
 - 1.4.2 Επιχειρηματικότητα και καινοτομίες 16
 - 1.4.3 Επιχειρηματικότητα και διαχείριση κινδύνου 17
- 1.5 Σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον: ο ρόλος των P.E.S.T και S.W.O.T αναλύσεων στην επιχειρηματικότητα..... 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Ανάπτυξη..... 20

- 2.1 Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη και οι οικονομικές συνθήκες που την επηρεάζουν 20
- 2.2 Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Μεγέθυνση 21
- 2.3 Αναπτυξιακή και παραγωγική διαδικασία 23
- 2.4 Βασικοί δείκτες οικονομικής ανάπτυξης..... 24
- 2.5 Ενδογενής Οικονομική Ανάπτυξη 26
- 2.6 Ο ρόλος της Καινοτομίας και της Τεχνολογίας στην ανάπτυξη 27
 - 2.6.1 Καινοτόμα επιχειρηματικότητα ως μέσο ανάπτυξης 27
 - 2.6.2 Τεχνολογική εξέλιξη ως κινητήρας της ανάπτυξης..... 29
- 2.7 Η συμβολή των Start Up εταιρειών στην οικονομική ανάπτυξη 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Χρηματοδότηση και οικονομικοί πόροι επιχειρηματικότητας 36

- 3.1 Εξεύρεση οικονομικών πόρων και επενδύσεις..... 36
 - 3.1.1 Μορφές επενδύσεων 36
 - 3.1.2 Πηγές χρηματοδότησης και οικονομικών πόρων 37
 - 3.1.3 Βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες μορφές δανείων 38
 - 3.1.4 Χρηματοδοτική μίσθωση (Leasing)..... 39

3.2 Χρηματοδοτικοί περιορισμοί και επιχειρηματικότητα	41
3.2.1 Το πρόβλημα της χρηματοδότησης στις επενδύσεις.....	41
3.2.2 Προσωπικός Πλούτος και επιχειρηματικότητα	47
3.3 Κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (Venture Capitals)	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Μεθοδολογία	55
4.1 Η ανάλυση των Panel Δεδομένων	55
4.1.1 Πηγές και Κατηγορίες Δεδομένων Panel.....	57
4.1.2 Το βασικό υπόδειγμα	58
4.1.3 Υπόδειγμα απαρατήρητων ή σταθερών επιδράσεων (Fixed Effects Model - FEM).....	59
4.1.4 Υπόδειγμα τυχαίων επιδράσεων (Random Effects Model - REM)	61
4.1.5 Επιλογή μεταξύ του υποδείγματος σταθερών επιδράσεων και του υποδείγματος τυχαίων επιδράσεων	62
4.2 Εμπειρική Ανάλυση	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – Αποτελέσματα	66
5.1 Εμπειρικοί Έλεγχοι και Αποτελέσματα.....	66
5.1.1 Μέθοδος εκτίμησης Pooled OLS	67
5.1.2 Μέθοδοι Σταθερών και Τυχαίων Επιδράσεων.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – Συμπεράσματα.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

Διάγραμμα 1.1.....	20
Πίνακας 4.1.....	66
Πίνακας 5.1.....	68
Πίνακας 5.2.....	69
Πίνακας 5.3.....	71
Πίνακας 5.4.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Επιχειρηματικότητα Έννοιες, Είδη, Χαρακτηριστικά

1.1 Βασικές έννοιες της επιχειρηματικότητας

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί μία πολυδιάστατη έννοια, όντας όρος που χρησιμοποιείται κατά κόρον στην καθημερινότητα, σε ακαδημαϊκές αναλύσεις, πολιτικές δηλώσεις καθώς και μεταξύ επιχειρηματιών ανά τον κόσμο. Η λέξη επιχειρηματικότητα, προέρχεται από το ρήμα “επιχειρώ”, το οποίο με τη σειρά του σημαίνει “δοκιμάζω”, “ενεργώ με συγκεκριμένο τρόπο και στόχο”, χωρίς να υπάρχει η βεβαιότητα για το τελικό αποτέλεσμα του εγχειρήματος. Ως ορολογία χρησιμοποιείται από την αρχαιότητα, ωστόσο δεν έχει διατυπωθεί ένας οικουμενικά αποδεκτός ορισμός. Ο λόγος είναι πως οι επιχειρηματίες, πραγματοποιούν διαφορετικές δραστηριότητες, ανάλογα με τον τρόπο που κινούνται στην αγορά και τα μέσα που διαθέτουν.

Θα μπορούσαμε να πούμε, πως η επιχειρηματικότητα, είναι η πράξη της ιδιότητας του επιχειρηματία, ο οποίος αφού εντοπίσει μία επιχειρηματική ευκαιρία, αποδέχεται το σχετικό κίνδυνο και λαμβάνει μία πρωτοβουλία, την οποία υλοποιεί, αποσκοπώντας στην απόκτηση οικονομικού κέρδους. Υπάρχουν πολλές θεωρίες, όλες όμως εμπίπτουν σε κάποιες κύριες κατηγορίες, καθότι η επιχειρηματικότητα, συνιστά ένα σύμπλεγμα νομικών, διοικητικών, πολιτικών, κοινωνικών, ψυχολογικών και άλλων διαδικασιών που αποτελούν τους παράγοντες που την επηρεάζουν.

Όπως έχει διαπιστωθεί η οικονομική ανάπτυξη μίας χώρας, είναι σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους, άμεσα συνδεδεμένη με την επιχειρηματικότητα και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο προσεγγίζεται καθημερινά ως έννοια, από επιστημονικούς και ακαδημαϊκούς κλάδους. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η επιχειρηματική δράση, επηρεάζει την εξέλιξη και τη βιωσιμότητα της εκάστοτε επιχείρησης, η οποία έχει αντίκτυπο στην αγορά, επομένως επηρεάζει άμεσα την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη μίας περιοχής.

Η ανάληψη πρωτοβουλιών, πέραν της διαδικασίας δημιουργίας και εκκίνησης μίας επιχείρησης, περιλαμβάνει ως σημαντικά βήματα και άλλες πρακτικές που εφαρμόζονται από τους επιχειρηματίες και συνεπάγονται με τη σειρά τους την

αύξηση του εθνικού πλούτου. Μερικές από αυτές τις πρακτικές είναι η καινοτομία, η ηγεσία, η διαχείριση, η ανάπτυξη της τεχνογνωσίας, αλλά και η ικανότητα από πλευράς των επιχειρηματιών, να εντοπίζουν τα κενά στην αγορά, με αποτέλεσμα να αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους (Πολυχρονόπουλος και Κορρές, 2005). Κατά αυτή την έννοια, ο επιχειρηματίας θα πρέπει να διακρίνεται από την ικανότητα να οργανώνεται χρησιμοποιώντας αυτές τις πρακτικές και να μετατρέπει την ιδέα σε μία εμπορικά βιώσιμη καινοτομία, χρησιμοποιώντας παράλληλα, το κεφάλαιο που μπορεί να διαθέσει.

Όταν λοιπόν γίνεται αναφορά στον όρο της επιχειρηματικότητας από οικονομική οπτική, εννοούμε μία διαδικασία όπου τα άτομα εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται, με την πώληση αγαθών και υπηρεσιών. Μέσω της μετατροπής της πρωτοβουλίας σε αποτέλεσμα, θα παραχθεί οικονομικό όφελος για τον επιχειρηματία και προστιθέμενη αξία στην αγορά, γεγονός που βοηθά στην ενίσχυση της οικονομίας μίας χώρας (Καραγιάννης και άλλοι, 2001). Από την οπτική της διοίκησης, οι επιχειρηματίες διακρίνονται σε εκείνους που αναζητούν ευκαιρίες και εκείνους που διοικούν μια επιχείρηση. Μία πιο σύγχρονη αντίληψη πάντως, θέτει την επιχειρηματικότητα ως κινητήρια δύναμη, η οποία δίνει ώθηση στα άτομα προκειμένου να διαφοροποιηθούν, εφαρμόζοντας τις ικανότητές και το ταλέντο τους σε νέες ιδέες, ταχύτερα από τους πιθανούς ανταγωνιστές τους, ανεξαρτήτως αποτελέσματος.

1.2 Είδη/ Μορφές Επιχειρηματικότητας

Χάρη στην πολυπλοκότητα του επιχειρηματικού τομέα, καθίσταται σαφές ότι έχουν δημιουργηθεί από αναλυτές, ποικίλα είδη και μορφές που προσδιορίζουν την επιχειρηματικότητα, προκειμένου να αναπτυχθούν ορισμένες ερμηνείες για αυτήν. Σίγουρα οι θεωρητικοί, παρουσιάζουν μία σειρά από διαφορετικά είδη επιχειρηματικότητας, ο κλασικός διαχωρισμός όμως αφορά σε δύο είδη: εκείνη η οποία προκύπτει από μία ήδη υπάρχουσα επιχείρηση και αποκαλείται “ενδοεπιχειρηματικότητα” και η επιχειρηματικότητα που προκύπτει από την έναρξη

και ανάπτυξη μίας νέας επιχείρησης, από έναν επιχειρηματία ο οποίος θα δημιουργήσει νέα αξία (Πετράκης, 2004)

Στην πρώτη περίπτωση, ένας άνθρωπος μέσα σε μία εταιρεία θα αναλάβει την ευθύνη να υλοποιήσει μία ιδέα, μετατρέποντας την σε προϊόν. Στη δεύτερη περίπτωση, η επιχείρηση πρόκειται να δημιουργηθεί είτε λόγω εντοπισμού μίας ευκαιρίας και ενός πιθανού κενού της αγοράς που μπορεί να καλυφθεί με το ξεκίνημα μίας start-up επιχείρησης, είτε για λόγους βιοπορισμού. Για πολλούς λοιπόν, υπάρχουν κάποιες διαφορές μεταξύ ενός επιχειρηματία και ενός ανεξάρτητου και αυτοδημιούργητου επιχειρηματία. Επιπλέον, ο ανεξάρτητος ιδιοκτήτης επιχείρησης, συνήθως επιθυμεί να χτίσει τη σταδιοδρομία του μέσω της νέας εταιρείας που ιδρύει για ένα χρονικό διάστημα, το σχέδιο εξόδου όμως από την αγορά, αποσκοπεί συχνά στην πώληση της εταιρείας μετέπειτα, είτε στη μεταβίβασή της σε κάποιο μέλος της οικογένειάς του.

Η σχετική βιβλιογραφία, διακρίνει επίσης αυτή την έννοια, σε δύο διαφορετικές μορφές. Την παραδοσιακή και την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Στην περίπτωση του παραδοσιακού επιχειρηματία, αυτός θα αναλάβει την ευθύνη και τους κινδύνους για την εξέλιξη μίας επιχειρηματικής δράσης με απώτερο σκοπό το προσωπικό του όφελος. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα από την άλλη αποσκοπεί στην ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών, μέσω μίας διαφορετικής νοοτροπίας που οδηγεί στην καλύτερευση όσων έχουν περιθωριοποιηθεί οικονομικά (Wong et al., 2005).

Επομένως, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλοι οι πιθανοί πόροι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ώστε να συνδυαστεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό τόσο η ικανοποίηση και οι προσδοκίες των επενδυτών, όσο και η ενίσχυση ποιότητας ζωής του συνόλου.

1.3 Χαρακτηριστικά επιχειρηματία και κίνητρα που οδηγούν στην επιχειρηματικότητα

Οι άνθρωποι τείνουν να πιστεύουν πως οποιοσδήποτε ξεκινά μία επιχείρηση έχει ίδιους στόχους και προοπτικές με κάθε άλλο επιχειρηματία. Μία τέτοια άποψη είναι προφανώς λανθασμένη, καθότι δεν έχουν όλοι τις ίδιες ανάγκες, ευκαιρίες, κίνητρα

και επιθυμίες, ούτε να προκαλέσουν τις ίδιες οικονομικές απολαβές. Κάτι τέτοιο άλλωστε, είναι θετικό διότι η οικονομία βασίζεται σε πολλά και διαφορετικά είδη επιχειρήσεων και το καθένα διαδραματίζει διαφορετικό ρόλο στον καθορισμό μιας οικονομίας.

Παρά ταύτα, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία διακρίνουν ένα άτομο που δρα στο χώρο της επιχειρηματικότητας και στο σύνολό τους δημιουργούν το προφίλ ενός καλού επιχειρηματία. Μερικά από τα κυριότερα γνωρίσματα είναι, η ευκολία με την οποία εντοπίζουν τις ευκαιρίες, το πάθος και τα κίνητρα, η εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους, να έχουν επίγνωση πώς να εκτελούν τις ιδέες τους και δε φοβούνται να πάρουν ρίσκο και να αποτύχουν (J.Rotter, 1971). Επιπλέον κινούνται με πειθαρχημένη αφοσίωση, αυτοπεποίθηση, σκληρή δουλειά, κάνοντας μικρά βήματα, όμως παράλληλα είναι ευέλικτοι και ζητούν βοήθεια ή προσαρμόζονται. Φυσικά πρέπει να γνωρίζουν καλά τα προϊόντα και την αγορά και μέσα από έναν αποτελεσματικό σχεδιασμό μέσω των δεξιοτήτων τους, να δημιουργούν δυνατές ομάδες ώστε να μεταβιβάζουν καθήκοντα.

Ως κίνητρα ανάληψης επιχειρηματικής δράσης που σύμφωνα με τον Casson (1982), είναι απαραίτητα για την επιτυχία της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αναφέρονται σε διάφορες έρευνες, δύο βασικοί τύποι. Ο πρώτος είναι τα θετικά κίνητρα ή παράγοντες προσέλκυσης (pull factors), όπου το άτομο έχει την δυνατότητα να βασίζεται στην ευκαιρία που του παρουσιάζεται για επιχειρηματικότητα και παράγοντες που οφείλονται στην αναγκαιότητα κάποιου (push factors) να στραφεί προς την αυτοαπασχόληση. Επομένως η δεύτερη κατηγορία αφορά σε αρνητικά κίνητρα.

Η επιχειρηματικότητα λόγω ευκαιρίας λοιπόν, χαρακτηρίζει εκείνους που γίνονται επιχειρηματίες μόλις τους παρουσιασθεί μια ευκαιρία και τα κίνητρα που τους ελκύουν είναι θετικά. Τα πιο βασικά από αυτά διακρίθηκαν και αναφέρθηκαν από τον Stephan et al. (2015). Αποτελούν τις επτά διαστάσεις επιχειρηματικών κινήτρων και εστιάζουν στο αποτέλεσμα της επιχειρηματικότητας προς προσωπικό τους όφελος. Αυτά είναι:

A) Η ευελιξία προσωπικής και οικογενειακής τους ζωής

Β) Η επιδίωξη κέρδους

Γ) Η δημιουργικότητα

Δ) Η επαγγελματική επιτυχία

Ε) Το κοινωνικό κύρος

ΣΤ) Η αναγνωρισιμότητα

Ζ) Η ανεξαρτησία και αυτονομία τους

Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως κατά βάση τα κίνητρα αυτά εστιάζουν σε οικονομικά ή κοινωνικά γνωρίσματα.

Από την αντίθετη πλευρά, τα αρνητικά κίνητρα τείνουν να ωθούν και να εξαναγκάζουν τους ανθρώπους να γίνουν επιχειρηματίες από αναγκαιότητα, αποπροσανατολίζοντάς τους από άλλες εναλλακτικές. Με λίγα λόγια τα απωθητικά κίνητρα, αφορούν σε ανθρώπους που δε σκόπευαν να γίνουν επιχειρηματίες, αλλά επιδιώκουν επιχειρηματικότητα λόγω των συνθηκών της ζωής τους. Οι λόγοι για τους οποίους ένας άνθρωπος θα στραφεί στην ίδρυση μίας εταιρείας από αναγκαιότητα, θα μπορούσε να είναι, σύμφωνα με τους Kirkwood (2009) και Stephan κ.ά. (2015) οι εξής:

Α) Η αδυναμία ή δυσκολία στην εύρεση εργασίας,

Β) Η δυσαρέσκεια από την ήδη υπάρχουσα εργασία του

Γ) Η οικονομική ύφεση

Δ) Η μετανάστευση

Τα κίνητρα της ίδιας της επιχείρησης από την άλλη είναι η διοικητική υποστήριξη, η ελευθερία εργασίας και ύπαρξη οράματος σε κάθε επίπεδο. Αξίζει να τονίσουμε πως τα κίνητρα αυτά, έχουν άμεσο αντίκτυπο στην επιχειρηματική δράση για κάποιον άνθρωπο και στη συνέχεια στο κοινωνικό και οικονομικό σύνολο, επομένως αποτελούν σημαντικό ζήτημα σε μικρο-οικονομικό αλλά και μακρο-οικονομικό επίπεδο. Φυσικά οι κοινωνικές, πολιτικές και τεχνολογικές συνθήκες διαδραματίζουν καθοριστικό παράγοντα στο εκάστοτε πλαίσιο δράσης.

1.4 Η επιχειρηματικότητα ως δραστηριότητα

1.4.1 Επιχειρηματικότητα στο συνδυασμό των συντελεστών παραγωγής

Τα μέγιστα οικονομικά οφέλη, μπορούν να επιτευχθούν μέσω του αποτελεσματικού συντονισμού των συντελεστών παραγωγής, παράλληλα με τις τεχνολογικές δυνατότητες που παρέχονται. Με την επιλογή κατάλληλων ατόμων, θα είναι εφικτή η αποδοτικότερη αξιοποίηση των γνώσεων και δεξιοτήτων των εργαζομένων μίας επιχείρησης. Αυτό με τη σειρά του συνεπάγεται και την αύξηση παραγωγικότητας της επιχείρησης. Άλλωστε η προσέγγιση που υποστηρίζει πως ο επιχειρηματίας είναι ο άνθρωπος που θα λάβει αποφάσεις για το συνδυασμό σπάνιων παραγωγικών πόρων και θα τους κατανείμει αποτελεσματικά, προϋποθέτει από πλευράς του, την επάρκεια πληροφοριών (L. Walras).

1.4.2 Επιχειρηματικότητα και καινοτομίες

Η καινοτομία είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της επιχειρηματικότητας. Αυτό συμβαίνει διότι ο ρόλος που διαδραματίζει είναι καθοριστικός, καθώς καλείται να καλύψει και να εκμεταλλευτεί κάθε νέα ευκαιρία που παρουσιάζεται στην αγορά, προς την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των ανθρώπων. Επιπλέον πολλές φορές η καινοτομία είναι ικανή να δημιουργήσει νέες ανάγκες. Υπάρχουν διάφορες καινοτομικές ενέργειες οι οποίες αποτελούν εκμετάλλευση των ευκαιριών κέρδους, όπως για παράδειγμα η είσοδος ενός νέου ή καλύτερου ποιοτικά αγαθού στην αγορά ή η δημιουργία μιας ολόκληρης νέας αγοράς είτε η βελτίωση του τρόπου παραγωγής με χαμηλότερο κόστος για τις επιχειρήσεις. (Drucker)

Όπως αναφέρει ο Schumpeter η “δημιουργική καταστροφή” είναι αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου, όπου η χρησιμοποίηση καλύτερων προϊόντων, έρχεται να απαξιώσει τις παραγωγικές μονάδες οι οποίες λειτουργούν με παλαιότερη τεχνολογία. Με λίγα λόγια “η επιχειρηματικότητα δημιουργεί καταστρέφοντας”, αφού εκσυγχρονίζει και με τον τρόπο αυτό καταργεί την παραγωγική μέθοδο και το προϊόν που δεν είναι σύγχρονο. Με μία τέτοια ανταγωνιστική διαδικασία, οι

επιχειρήσεις που αδυνατούν να προσαρμοστούν και να προλάβουν τις εξελίξεις μπορεί να οδηγηθούν στην έξοδο τους από την αγορά.

1.4.3 Επιχειρηματικότητα και διαχείριση κινδύνου

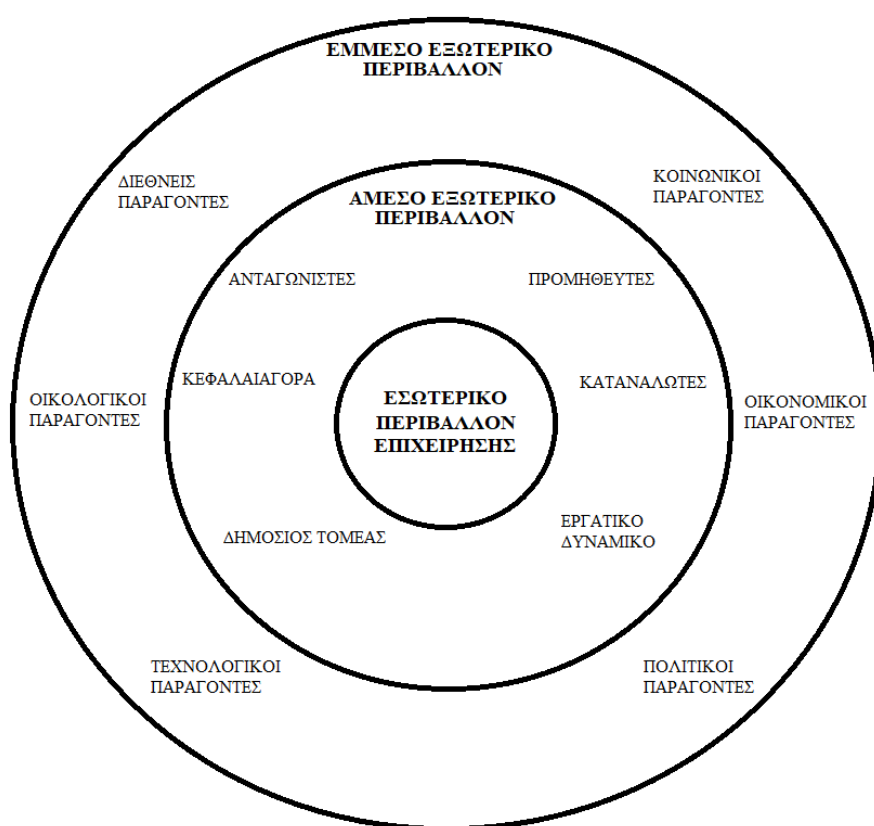
Μία από τις βασικές πρακτικές που αναλαμβάνει ένας επιχειρηματίας στις οικονομικές του δραστηριότητες και είναι αυτό που τον χαρακτηρίζει καθώς πειραματίζεται, είναι ο κίνδυνος που αναλαμβάνει. Για αυτό και πρέπει να βρει τρόπους να ελαχιστοποιήσει και να αντιμετωπίσει τους κινδύνους κατά το μέγιστο δυνατό σημείο μέσα από την εμπειρία και την ικανότητά του, ώστε να εισπράξει κέρδος. Η αβεβαιότητα που κυριαρχεί στην οικονομική ζωή μπορεί να προέρχεται από ορισμένες συνθήκες όπως α)Τη μεταβολή των κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών (για παράδειγμα τη μεταβολή της ζήτησης στα προϊόντα ή κάποια ξαφνική αλλαγή κρατικής οικονομικής πολιτικής κ.λπ.) και β)Την ελλιπή πληροφόρηση των επιχειρηματιών για τις τωρινές συνθήκες όσο και τις μελλοντικές (F. Knight)

1.5 Σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον: ο ρόλος των P.E.S.T και S.W.O.T αναλύσεων στην επιχειρηματικότητα

Οι επιχειρήσεις αναπτύσσονται και εξελίσσονται μέσα σε ένα “επιχειρηματικό περιβάλλον”, το οποίο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν, ώστε να συμβαδίσουν με τις νέες συνθήκες που μπορεί να δημιουργηθούν. Το σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον εστιάζει σε ένα σημαντικό ποσοστό του, στη στροφή των επιχειρήσεων προς την επένδυση για έρευνα και τεχνολογία, που θα αλλάξουν τη μορφή τόσο της ίδιας της εταιρείας αλλά και ολόκληρης της αγοράς. Επιπροσθέτως, η στροφή προς την τεχνολογία, συνεπάγεται και την τάση της παραγωγικής διαδικασίας προς την εξειδίκευση σε ποικίλους τομείς και όχι μόνο στα κλασικά παραδοσιακά πρότυπα των βιομηχανικών κλάδων.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά, δημιουργούν για τις επιχειρήσεις νέες συνθήκες περιβάλλοντος, τις οποίες καλούνται να ακολουθήσουν για την παραγωγική τους δραστηριότητα. Το επιχειρησιακό περιβάλλον μπορεί να διαχωριστεί σε εσωτερικό

και εξωτερικό. Το εσωτερικό περιβάλλον αφορά φυσικά, σε όλους εκείνους τους πόρους από τους οποίους αποτελείται μία επιχείρηση όπως τα πάγια στοιχεία της, οι φυσικοί πόροι, οι εργαζόμενοι της επιχείρησης, οι τεχνολογικοί και οι οικονομικοί της πόροι. Το άμεσο εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης αφορά σε παράγοντες που έχουν διαρκή και άμεση επίδραση στην επιχείρηση, όπως οι προμηθευτές, οι πελάτες και οι ανταγωνιστές. Το εξωτερικό περιβάλλον, αποτελείται και επηρεάζεται από παράγοντες εκτός της επιχείρησης και είναι κατά βάση οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και τεχνολογικοί (Πολυχρονόπουλος & Κορρές, 2005), όμως δε πρέπει να παραλείπονται και οι νομικοί, οι οικολογικοί και οι πολιτισμικοί παράγοντες (Parker, 2009).

Διάγραμμα 1.1 Επιχειρηματικό Περιβάλλον

Η ανάλυση και αξιολόγηση του περιβάλλοντος, είναι μείζονος σημασίας για την καλύτερη λειτουργία και ανάπτυξη της επιχείρησης αφού επηρεάζει τις αποφάσεις που θα παρθούν για μία εταιρεία με σκοπό την αποδοτικότητα της. Το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης αναλύεται τόσο από μικροοικονομική, όσο και από μακροοικονομική σκοπιά, αφού πέρα από τον κλάδο και την αγορά στην οποία δρα

η επιχείρηση, λαμβάνονται υπόψη οι συνολικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και τεχνολογικές συνθήκες. Έτσι το πλαίσιο ανάλυσης του εξωτερικού περιβάλλοντος, ονομάζεται P.E.S.T (Political, Economy, Social, Technology).

Ακόμα μία σύγχρονη τεχνική ανάλυσης που χρησιμοποιεί το management εκτός από την P.E.S.T. είναι η ανάλυση S.W.O.T. (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Αναλύει και καταγράφει δηλαδή τα δυνατά και αδύναμα σημεία, τις ευκαιρίες και τις απειλές που έχει μία επιχείρηση σύμφωνα με το εξωτερικό αλλά και το εσωτερικό περιβάλλον, όντας ένα εργαλείο προσωρινού στρατηγικού σχεδιασμού που χρησιμοποιείται ώστε να ληφθούν αποφάσεις σχετικές με τους στόχους της εταιρείας. Κάτι τέτοιο κρίνεται απαραίτητο καθώς στο εσωτερικό περιβάλλον μίας επιχείρησης, χρειάζεται να εντοπιστούν οι δυνατότητες και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά της. (Wilson and Gurling, 2009).

Μέσα από την προσαρμογή στις συνθήκες που διέπουν την επιχείρηση στο εσωτερικό και εξωτερικό της περιβάλλον, το management δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες που θα βοηθήσουν την επιχείρηση να είναι παραγωγική, ανταγωνιστική και αποτελεσματική στο μέγιστο βαθμό, μέσω του ορθολογικού συντονισμού των πόρων της. Επομένως από την ανάλυση που χρησιμοποιεί το management, θα καθοριστούν οι στόχοι και θα εκχωρηθούν ορθά οι αρμοδιότητες στα πλαίσια της επιχείρησης, μέσα από την οργάνωση, τον προγραμματισμό, τη διαχείριση και τη διοίκηση.

Συμπεραίνουμε επομένως, τη σημασία που διαδραματίζει η ανάλυση του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη και δραστηριότητα της επιχείρησης και ολόκληρης της επιχειρηματικότητας κατ' επέκταση, αφού μέσω αυτής, αξιολογούνται τα δεδομένα της εταιρείας, της αγοράς και της οικονομίας γενικότερα. Με τον τρόπο αυτό, οδηγούμαστε σε κάποια πορίσματα σχετικά με τις προτεραιότητες και τους στόχους που χρειάζεται να ληφθούν υπόψη, για την καλύτερη απόδοση της επιχειρηματικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Ανάπτυξη

2.1 Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη και οι οικονομικές συνθήκες που την επηρεάζουν

Η τοπική ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα της οικονομικής μεγέθυνσης, η οποία με τη σειρά της απορρέει από την επιχειρηματικότητα. Όπως έχουμε προαναφέρει, σε κάθε οικονομία, οι επιχειρήσεις συνδέονται με την ανάπτυξη καθώς αποτελούν βασική πηγή απασχόλησης και εισοδήματος και οι επιχειρηματίες είναι εκείνοι που τοποθετούν κεφάλαια στους κατάλληλους πόρους έτσι ώστε να αρχίσει μία επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι μικρό-μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) στις χώρες του ΟΟΣΑ, που λόγω της σημαντικότητάς τους έχουν θεσπιστεί κάποιες πολιτικές και μέτρα απαραίτητα για την επιβίωσή τους μέχρι και σε μία κανονική οικονομία, απασχολούν πάνω από το μισό του ανθρώπινου δυναμικού στον ιδιωτικό κλάδο, ενώ το 99% των επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ιδιωτικές και ως επί το πλείστον μικρές επιχειρήσεις με ελάχιστο αριθμό υπαλλήλων (Γκαγκάτσιος, 2008).

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ευάλωτες σε μία περίοδο κρίσης καθώς το μέγεθος τους δεν τους αφήνει περιθώρια για περεταίρω συρρίκνωση, έχουν μικρότερη πιστοληπτική ικανότητα (Wheelen and Hunger, 2012) και μεγάλη εξάρτηση από τα πιστωτικά ιδρύματα, κάτι που τις αφήνει με ελάχιστες πηγές χρηματοδότησης.

Η επιχειρηματικότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως η κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης της οικονομίας, καθώς αξιοποιεί τους πόρους μίας χώρας, απασχολεί ανθρώπινο δυναμικό, και εξασφαλίζει κρατικά έσοδα. Οι χώρες με ανεπτυγμένη επιχειρηματικότητα, δεν είναι τυχαίο πως συνήθως έχουν καλύτερο κοινωνικό κράτος, χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας και καταβάλουν πιο υψηλούς μισθούς.

Οι επιχειρήσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό είναι ικανές να τονώσουν την οικονομία μίας χώρας και να την ισχυροποιήσουν σε διεθνές επίπεδο. Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς αποτελεί επίσης πρόκληση για τους επιχειρηματίες, οι οποίοι αναλαμβάνοντας τον κίνδυνο και συνδυάζοντας πόρους, προσαρμόζονται και αναγκάζονται να επαναπροσδιορίζουν τις στρατηγικές ανάπτυξης της επιχείρησής

τους, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στο ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Λόγω της πιθανής έλλειψης πόρων, που κάνει την αγορά απρόβλεπτη, θα χρειάζεται συχνά, να καινοτομούν.

Η επιχειρηματικότητα υφίσταται άμεση επιρροή από τις οικονομικές καταστάσεις κάθε χώρας. Σε μία χώρα που χαρακτηρίζεται από βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και οικονομική σταθερότητα, η καινοτομία και η επιχειρηματικότητα θα αυξηθούν. Και στην περίπτωση όμως, όπου οι οικονομικές συνθήκες είναι δύσκολες, ορισμένες φορές οι άνθρωποι τείνουν προς την συμμετοχή στην επιχειρηματικότητα, βλέποντάς το ως μία ευκαιρία ώστε να ξεκινήσουν τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην αγορά, κάτι που θα ενεργοποιήσει την οικονομία (Heyne et al., 2010).

Οι δευτερεύοντες σκοποί, όπως για παράδειγμα το επίπεδο της κατανάλωσης, το επίπεδο της απασχόλησης σε σχέση με τη συγκέντρωση της οικονομίας είναι εξίσου καθοριστικοί. Όσον αφορά την ανεργία μίας χώρας, κάποιες μελέτες οδηγούν στο συμπέρασμα πως και η ανεργία ενίοτε ωθεί τα άτομα να συμμετάσχουν στην επιχειρηματικότητα. Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει εξίσου τους δυνητικούς ή ήδη υπάρχοντες επιχειρηματίες είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα. Το επίπεδο του εισοδήματος εκφράζει την ευημερία μίας χώρας και σημαίνει τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων για την ίδρυση και εκκίνηση των επιχειρήσεων, όταν είναι υψηλό. Άρα όσο υψηλότερες είναι αυτές οι εισροές, τόσο υψηλότερα θα είναι και τα ποσοστά ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων (Huisman D., 1985).

2.2 Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Μεγέθυνση

Σύμφωνα με τον Schumpeter, η επιχειρηματικότητα θεωρείται βασική προϋπόθεση και κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο ο ρόλος της στην οικονομική ανάπτυξη, δε μπορεί να προσδιοριστεί και να κατανοηθεί πλήρως, λόγω της ανομοιογένειάς της ως προς το είδος της και τα είδη των οικονομικών πλαισίων όπου εμφανίζεται η οικονομική ανάπτυξη. Η οικονομική παραγωγή-ανάπτυξη θεωρείται συνάρτηση του αθροίσματος τόσο των εισροών εργασίας και κεφαλαίου, όσο και τεχνολογικών γνώσεων.

Βασικούς σκοπούς της ανάπτυξης, αποτελούν η καλυτέρευση του βιοτικού επιπέδου για τους ανθρώπους, μέσω της αύξησης των ικανοτήτων τους στην επιχειρηματικότητα και η οικονομική ανάπτυξη για την οποία μεριμνούν οι αναπτυξιακές πολιτικές. Η οικονομική ανάπτυξη, είναι μία καλή παράμετρος που χρησιμοποιούν οι αναλυτές, για διεθνείς αναλύσεις για την γενικότερη ανάπτυξη των χωρών.

Οι επιχειρηματίες κάνουν μία διαρκή προσπάθεια να συνδυάσουν τους υπάρχοντες παράγοντες παραγωγής, δοκιμάζοντας παράλληλα ποικίλους νέους τρόπους με αμφίβολα αποτελέσματα, προκειμένου να καταλήξουν σε εκείνους που θα έχουν το καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα. Από την άλλη υπάρχουν υποστηρικτές της άποψης πως η οικονομική ανάπτυξη θα επέλθει μόνο με την ύπαρξη ενός ορθού θεσμικού πλαισίου. Ένα θεσμικό όργανο που βοηθά την επιχειρηματικότητα είναι η προστασία δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, διαφορετικά αυτά θα έμεναν απροστάτευτα, γεγονός που θα δημιουργούσε εμπόδια στις επενδύσεις. Επομένως οι παράγοντες παραγωγής, το κεφάλαιο και η επιχειρηματικότητα αποτελούν τις εγγενείς και οι θεσμοί τις θεμελιώδεις αιτίες της οικονομικής ανάπτυξης.

Στις χώρες με προηγμένες οικονομίες, ο ουσιαστικός ρόλος των επιχειρηματιών δεν είναι μόνο η έρευνα και ανάπτυξη μέσω των καινοτομιών, αλλά και η προσπάθειά τους να παράγουν με χαμηλότερο κόστος, προϊόντα και υπηρεσίες που είναι διαδεδομένα στην παγκόσμια αγορά. Στις πιο φτωχές χώρες, οι επενδύσεις στην εγχώρια οικονομία, αποτελεί μία σημαντική πηγή ανάπτυξης. Η ανάπτυξη που προέρχεται από την επιχειρηματικότητα εκείνη που έχει ως στόχο την οικονομική μεγέθυνση, είναι πιο βαρυσήμαντος παράγοντας για την οικονομία από τους δείκτες όπως η εκκίνηση νέων επιχειρήσεων ή η αυτό-απασχόληση. Σε χώρες με πιο χαμηλές εισροές, συχνά η επιχειρηματικότητα συγχέεται με την αναγκαιότητα.

Η ανάπτυξη του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ/GNP), δηλαδή η ανάπτυξη του κατά κεφαλήν εισοδήματος, προκύπτει από ορισμένες βασικές παραμέτρους. Αυτές είναι η μεγιστοποίηση ποσότητας και ποιότητας της εργασίας, η βελτίωση της τεχνολογίας, των επενδύσεων και της καινοτομίας, καθώς και η βελτίωση των αποταμιεύσεων. Καθίσταται σαφές πως λόγω χαμηλότερων ρυθμών ως προς την

αποταμίευση, οι όχι και τόσο ανεπτυγμένες οικονομίες, δε θα έχουν και ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης σε αντίθεση με τις προηγμένες οικονομίες.

Παρόλα αυτά, οι λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες μπορούν να επωφεληθούν από την αύξηση του ΑΕΠ και των εισροών που επιφέρει η “μετακίνηση” επενδύσεων από τις χώρες με προηγμένη οικονομία. Συνεπώς είναι βασική για την ανάπτυξη των οικονομιών, η επέκταση επιχειρηματικής δραστηριότητας και τις προσέλκυσης Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (FDI), η οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν το ποσοστό του ΑΕΠ (Καραγιάννης, Α., Κορρές, Γ., & Ζαρίφης Α., 2001)

2.3 Αναπτυξιακή και παραγωγική διαδικασία

Όταν αναφερόμαστε στον όρο παραγωγική διαδικασία, εννοούμε όλα όσα απαιτούνται προκειμένου να γίνει εφικτή η χρησιμοποίηση των παραγωγικών συντελεστών, ώστε να παραχθούν αγαθά και υπηρεσίες στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δράσης. Για την παραγωγική διαδικασία, απαραίτητοι είναι οι παραγωγικοί συντελεστές σε συνδυασμό με το μέγεθος της αγοράς όσο και το θεσμικό πλαίσιο. Βασική προϋπόθεση που απαιτείται, είναι η αξιοποίηση των παρακάτω παραγωγικών συντελεστών και παραγόντων (Καραγιάννης, Κορρές, & Ζαρίφης, 2001):

- Των πρώτων υλών, του εδάφους, της γης και της φύσης γενικά
- Του παγίου κεφαλαίου
- Της εργασίας και του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού
- Της επένδυσης και του κεφαλαίου
- Της τεχνολογίας
- Της επιχειρηματικότητας
- Της διαχείρισης και της οργάνωσης (management)

Μέσω της παραγωγικής διαδικασίας που στηρίζεται σε αυτούς τους παράγοντες, θα οδηγηθούμε στην αναπτυξιακή διαδικασία και την οικονομική ανάπτυξη. Η επιχειρηματικότητα, δε νοείται μόνο σε επίπεδο τυπικής εργασίας αλλά και σε εξειδικευμένες πρωτοβουλίες και αποφάσεις που λαμβάνονται από τον

επιχειρηματία. Θα πρέπει ο επιχειρηματίας να σκοπεύει στην αύξηση της παραγωγικής διαδικασίας και τη βιωσιμότητα της επιχείρησης. Κάτι τέτοιο μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η διαχείριση (management), αποτελεί εξίσου ένα αναπόσπαστο κομμάτι της επιχειρηματικότητας και ενέχει την εφευρετικότητα και την καινοτομία.

Η διαχείριση μπορεί να μεταβάλει τις μεθόδους παραγωγής και να οδηγήσει σε μεγαλύτερη κερδοφορία, καθώς μπορεί να καταστήσει την παραγωγική διαδικασία παραγωγικότερη. Όταν η επιχειρηματική δράση προσαρμόζεται με τα δεδομένα τόσο της ίδιας της επιχείρησης όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος (π.χ. της οικονομίας), εξασφαλίζει τη βιωσιμότητά της, που παράλληλα έχει αντίκτυπο στην αγορά, άρα και την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας. Με τον όρο βιώσιμη ανάπτυξη, εννοούμε την απαραίτητη μεγέθυνση της οικονομίας όσο και τη βελτίωση της κοινωνικής ανάπτυξης, για αυτό και έχει οικονομική και κοινωνική διάσταση.

Συμπερασματικά, όσο περισσότερο αυξάνονται οι επενδύσεις, τόσο παραπάνω θα αυξάνεται σε μία χώρα και η παραγωγική διαδικασία, η οποία χρησιμοποιεί τους παραγωγικούς συντελεστές ώστε να τροποποιήσει ένα αρχικό προϊόν σε τελικό. Ως φυσικό επακόλουθο, η οικονομική μεγέθυνση είναι αλληλένδετη με την παραγωγική διαδικασία, αφού συνδέεται άμεσα με την αύξηση του πλούτου, των εισροών και το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας καθίσταται υψηλότερο.

2.4 Βασικοί δείκτες οικονομικής ανάπτυξης

Η βιβλιογραφία αναφέρει διάφορες μεθόδους προκειμένου να μετρηθεί το επίπεδο ανάπτυξης μίας χώρας. Επομένως κρίνεται απαραίτητη η χρησιμοποίηση ορισμένων δεικτών, μέσω των οποίων γίνεται η ανάλυση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών (Πολυχρονόπουλος, & Κορρές, 2005). Οι πιο βασικοί εξ αυτών είναι:

- Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Gross National Product), το οποίο είναι η αξία των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν παραχθεί κατά τη διάρκεια ενός έτους, μέσω της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Το Εθνικό Προϊόν

λοιπόν, αποτελεί τη μονάδα μέτρησης του παραγόμενου αποτελέσματος. Η στρατηγική της οικονομικής μεγέθυνσης περιλαμβάνει τη διαρκή ισορροπία μεταξύ του ΑΕΠ και των δαπανών. Το ΑΕΠ αναφέρεται στον πλούτο μιας χώρας καθώς η μετατροπή του σε χρηματική μονάδα μας δείχνει το Ακαθάριστο Εγχώριο Εισόδημα. Άρα η μέτρηση του παραγόμενου αποτελέσματος για μία χώρα, γίνεται καλύτερα χρησιμοποιώντας το ΑΕΠ ως δείκτη.

- Το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα(Gross National Income), το οποίο προκύπτει από το ΑΕΠ, συνυπολογίζοντας τα εισοδήματα των ατόμων μιας χώρας που ζουν στο εξωτερικό και αφαιρώντας τις εισροές των αλλοδαπών στη χώρα αυτή. Ο λόγος για τον οποίο αποτελεί σημαντικό παράγοντα μέτρησης της οικονομικής ανάπτυξης είναι πως σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα, είναι συχνά μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της χώρας, χάρη στα εμβάσματα εργαζομένων στο εξωτερικό. Επομένως από τη σκοπιά μέτρησης του εισοδήματος για μία χώρα, ως πιο κατάλληλος δείκτης θεωρείται το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα.
- Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Per Capita Income), το οποίο μας δείχνει το μέσο εισόδημα, στην περίπτωση που η κατανομή των αγαθών και υπηρεσιών ήταν ίση για όλους και προκύπτει από τη διαίρεση του ΑΕΠ (GNP) με το συνολικό πληθυσμό της χώρας. Ως εναλλακτικό δείκτη χρησιμοποιούμε εκείνον της Ανθρώπινης Αξίας (Human Development Index), ο οποίος ξεκίνησε να χρησιμοποιείται από τα Ηνωμένα Έθνη και αποτελεί ένα σύνθετο στατιστικό δείκτη. Για τον υπολογισμό του, χρησιμοποιούνται δείκτες που δηλώνουν την ποιότητα ζωής των ατόμων (όπως η εκπαίδευση, η μακροβιότητα κ.α.). Επομένως κατατάσσει τις χώρες με βάση την “ανθρώπινη ανάπτυξη”, σε υποανάπτυκτες, αναπτυσσόμενες και ανεπτυγμένες.
- Το βιοτικό επίπεδο των ατόμων το οποίο κρίνεται με βάση την ικανοποίηση των αναγκών των ατόμων και αποτελεί ένα δείκτη για διαχρονικές συγκρίσεις. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός ικανοποίησης των αναγκών, τόσο υψηλότερη θα είναι και η οικονομική μεγέθυνση.
- Ο αριθμός των επιχειρήσεων και η επιχειρηματική δραστηριότητα

- Οι εξαγωγές με βάση το ΑΕΠ. Οι αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις συνήθως προσπαθούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και στις ξένες αγορές. Με αυτό τον τρόπο παρέχεται πρόσβαση σε μεγαλύτερες αγορές γεγονός που οδηγεί σε εισροές νομισμάτων και πρόσβαση στις τελευταίες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται σε χώρες με προηγμένη οικονομία. Άλλωστε μια επέκταση σαν αυτή, έχει ως αποτέλεσμα τη σταθερότητα στα επιχειρηματικά έσοδα στην περίπτωση κάποιας οικονομικής ύφεσης στις τοπικές οικονομίες.
- Οι νέες επενδύσεις (ως ποσοστά στο ΑΕΠ)

Μέσα από αυτούς τους βασικούς αλλά και διάφορους άλλους δείκτες, μπορούμε να δούμε τα πραγματικά αποτελέσματα της επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα αυτά αποτελούν τα εμπειρικά στοιχεία για την πορεία της οικονομίας, αφού κάνουμε λόγο για πραγματικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την ανάλυσή της. Θα πρέπει όμως να λαμβάνεται υπόψη, πως η χρήση στατιστικής για τις μετρήσεις αυτές χρίζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς δεν είναι όλα τα στοιχεία των χωρών αξιόπιστα στον ίδιο βαθμό, αφού κάποιες χώρες αδυνατούν να χρηματοδοτήσουν τη συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων.

2.5 Ενδογενής Οικονομική Ανάπτυξη

Υπάρχουν ποικίλοι ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν την αναπτυξιακή διαδικασία. Μία πτυχή των θεωριών της οικονομικής ανάπτυξης εστιάζει στην “μετακίνηση” επενδύσεων, έτσι ώστε να ισορροπεί η ανομοιογένεια των αποταμιεύσεων στις αναπτυσσόμενες και τις υποανάπτυκτες οικονομίες. Για το λόγο αυτό, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο όπως και η Παγκόσμια Τράπεζα, κάνουν προσπάθειες για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, μέσω των Ξένων Άμεσων επενδύσεων (Σκούντζος, Θ. 1999).

Αυτές οι τακτικές είναι επικεντρωμένες στην οικονομική μεγέθυνση μέσω της ενδογενούς ανάπτυξης, επομένως δίνεται έμφαση στους εσωτερικούς παράγοντες, όπως τις υποδομές, τους πόρους, την ανταγωνιστικότητα και τις αξίες. Επομένως η παραγωγικότητα και η αύξησή της, συνδέεται με την ανάπτυξη της εξειδίκευσης και

της καινοτομίας. Ιδιαίτερη έμφαση, δίνεται στα ερεθίσματα που πρέπει να παρακινούν τα άτομα των επιχειρήσεων να καινοτομούν. Με την ανέλιξη των επενδύσεων, μέσω της προώθησης της ανταγωνιστικότητας, θα προκύψουν θετικές αποδόσεις κλίμακας στην παραγωγικότητα.

Η τεχνολογική πρόοδος και η παραγωγικότητα επηρεάζεται άμεσα από τις ξένες άμεσες επενδύσεις και χάρη στην ύπαρξη της προστασίας δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι επιχειρηματίες θα μπορέσουν να εστιάσουν στην έρευνα και ανάπτυξη. Οι κυβερνητικές πολιτικές, καλούνται επίσης να δώσουν σημασία στην επιχειρηματικότητα, με τρόπους που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης, των εισροών, της παραγωγής όπως και της συνολικής οικονομικής ανάπτυξης.

2.6 Ο ρόλος της Καινοτομίας και της Τεχνολογίας στην ανάπτυξη

Η καινοτομία στην ανάπτυξη δεν πρέπει να συγχέεται απαραίτητως με την τεχνολογία. Υπάρχουν πολλοί τρόποι καινοτομίας που επιφέρουν ανάπτυξη και πολλοί διαφορετικοί τύποι τεχνολογίας που μπορούν να βοηθήσουν μία επιχείρηση να επιτύχει τους στόχους της. Η υψηλή τεχνολογία δεν ανοίγει πάντα από μόνη της το δρόμο προς την οικονομική μεγέθυνση. Πρέπει να δοθεί προσοχή σε κάθε είδους ανάγκη των καταναλωτών σε όλους τους τομείς και στην πράξη αυτό καλείται να καλύψει η καινοτομία. Πάντως πρέπει να σημειωθεί πως τόσο η καινοτομία ενυπάρχει στην τεχνολογία όσο και η τεχνολογία μέσα στην καινοτομία.

2.6.1 Καινοτόμα επιχειρηματικότητα ως μέσο ανάπτυξης

Η επιτυχία πολλών εταιρειών προέρχεται σε ένα μεγάλο βαθμό από την καινοτομικότητά τους. Καθώς η μετατροπή μίας νέας ιδέας σε προϊόν, καλύπτει τις ανάγκες των καταναλωτών που μέχρι τότε δεν ικανοποιούνταν, είτε δημιουργώντας νέες ανάγκες, προάγεται η εξέλιξη και η ανταγωνιστικότητα μεταξύ των σύγχρονων επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο και επομένως η επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται. Ιδιαίτερα οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, χρειάζεται συχνά να εντάξουν την καινοτομία

στη ζωή και τις δραστηριότητες της επιχείρησης και προσπαθώντας να εντοπίσουν πιθανά κενά της αγοράς, να αξιοποιούν σωστά τις νέες ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται, με καινοτομικές επιχειρηματικές δράσεις. Οι δράσεις που αφορούν στην καινοτομία, έχουν να κάνουν:

- ✚ Με τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων.
- ✚ Με τη βελτίωση του τρόπου παραγωγής των προϊόντων, με πιθανώς χαμηλότερο κόστος. Με αυτό το δεδομένο μπορεί να πέσει και η τιμή τους, ώστε να μπορεί το προϊόν να είναι πλέον προσιτό και σε καταναλωτές που μέχρι πρότινος δε μπορούσαν να το αγοράσουν.
- ✚ Με την ανάπτυξη νέων αγορών.
- ✚ Με τη διαφοροποίηση των προϊόντων που ήδη υπάρχουν (π.χ. διαφορετική συσκευασία)
- ✚ Με τη διάθεση προϊόντων που σχετίζονται με ευαισθησίες των καταναλωτών (π.χ. οικολογική συνείδηση)

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, απαραίτητο είναι το κομμάτι της Έρευνας και Ανάπτυξης, στο οποίο δίνεται μεγάλη βαρύτητα, αφού κατέχει σημαντικό ρόλο στα αποτελέσματα της επιχειρηματικής καινοτομίας. Καθώς η επιχειρηματικότητα έχει αντίκτυπο στη συνολική οικονομία ενός κράτους, η κρατική χρηματοδότηση αποτελεί διαχρονικά την πιο συνήθη και βασική πηγή χρηματοδότησης για Έρευνα και Ανάπτυξη. Στη χώρα μας για παράδειγμα, το έτος 2015 οι δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη, ανήλθαν στο 0,96% επί του ΑΕΠ σύμφωνα με δείκτες του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης που στάλθηκαν στη Eurostat και η χρηματοδότηση του κράτους αποτελούσε το 52,7% των συνολικών δαπανών. Η δεύτερη κύρια πηγή χρηματοδότησης, δεν είναι άλλη από τον επιχειρηματικό τομέα με τις δαπάνες στην Ελλάδα να ανέρχονται στο ποσοστό του 31,8%.

Η ανταγωνιστικότητα δημιουργείται όταν το προϊόν ή οι υπηρεσίες μιας επιχείρησης, έχει μεγαλύτερη απήχηση στους καταναλωτές, σε σχέση με τα προϊόντα των ανταγωνιστών της. Ο ρόλος της καινοτομίας, ως μέσο ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας, έγκειται στην προσπάθεια της επιχείρησης να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα με το ανταγωνιστικό προϊόν της και κατά συνέπεια να εξασφαλίζει ένα μερίδιο αγοράς, ικανοποιητικό για την εξασφάλιση της επιβίωσής

της και την ανάπτυξή της. Το προϊόν μιας εταιρείας θα συγκριθεί με τα υπόλοιπα προϊόντα της αγοράς με κριτήρια που αφορούν την τιμή του, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του και άλλα, επομένως είναι απαραίτητος ο συνδυασμός αυτών των κριτηρίων για να καταστεί ανταγωνιστικό.

Μία βασική παράμετρος της ανταγωνιστικότητας, που αναπτύσσεται μέσω της καινοτομίας, είναι η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας τόσο ως προς τα συστήματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία ευκολίας των εργαζομένων για την καλύτερη και γρηγορότερη αποδοτικότητά της, όσο και ως προς την ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής προϊόντων. Με την ευελιξία της παραγωγής, οι μεταβολές της αγοράς δε μπορούν να επηρεάσουν εύκολα την επιχείρηση, αφού μπορεί να προσαρμοστεί εύκολα στο εκάστοτε περιβάλλον. Ο κύκλος της ζωής των καινοτομιών, αποτελείται από πέντε φάσεις: 1) την εισαγωγή του προϊόντος στην αγορά, 2) την ανάπτυξη πωλήσεων, 3) την ωρίμανση, 4) τον κορεσμό της αγοράς και 5) την παρακμή.

Ο λόγος για τον οποίο η καινοτομία είναι τόσο σημαντική στην οικονομική ανάπτυξη, είναι διότι αποτελεί ένα μέρος της επιχειρηματικότητας. Θα μπορούσαμε πιο απλά να πούμε πως μέσω της καινοτομίας, προάγεται το ανταγωνιστικό κλίμα, που με τη σειρά του ωθεί όλους τους επιχειρηματίες να προσαρμόζονται και να εξελίσσονται διαρκώς. Έτσι η επιχειρηματικότητα με τη σειρά της, μέσα από τους συνεχείς κύκλους των καινοτομιών στην προσπάθεια των επιχειρηματιών να ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα, προάγει με τη σειρά της την οικονομική ανάπτυξη που είναι αλληλένδετη με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

2.6.2 Τεχνολογική εξέλιξη ως κινητήρας της ανάπτυξης

Οι τεχνολογικές εξελίξεις, αποτελούν κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης. Η τεχνολογική επιχειρηματικότητα, βρίσκεται στο επίκεντρο διαφόρων συζητήσεων που αφορούν την επιχειρησιακή ανάπτυξη και την περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, αφού διευκολύνει την ευημερία των ατόμων, των επιχειρήσεων και γενικότερα των περιφερειών. Περιλαμβάνει ειδικευμένους ανθρώπινους πόρους, αξιοποιώντας τις δεξιότητες και την ικανότητά τους, να αξιοποιούν από κοινού τις

επιστημονικές και τεχνολογικές αλλαγές προς όφελος της επιχείρησης. Η τεχνολογική επιχειρηματικότητα αφορά την επένδυση και την εκτέλεση των έργων των επιχειρήσεων και όχι μόνο την αναγνώριση της τεχνολογίας ή τις ευκαιρίες της αγοράς.

Η ανάπτυξη που προέρχεται από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, εξαρτάται κατά ένα σημαντικό ποσοστό, από την τεχνολογία που παρέχεται στην εκάστοτε εποχή. Προκειμένου οι επιχειρηματίες να προσφέρουν στο καταναλωτικό κοινό κάτι διαφορετικό, θα πρέπει να εκμεταλλευτούν τη νέα τεχνολογία είτε την ήδη υπάρχουσα, προσεγγίζοντάς τη με καινοτόμους τρόπους. Η καινοτομία γεννά τεχνολογία και η τεχνολογία με τη σειρά της, χρειάζεται να καινοτομεί με νέους τρόπους χρησιμοποίησής της, ώστε να δημιουργεί στις επιχειρήσεις νέα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των τεχνολογικών αλλαγών, μπορεί να αφορούν όχι μόνο την ευκολία στην παραγωγική διαδικασία και στο αποτέλεσμα του τελικού προϊόντος, αλλά και την διευκόλυνση όλης της επιχείρησης στο εσωτερικό της, όπως τον τρόπο οργάνωσής της και το μίγμα marketing της, με μικρότερο κόστος. Η τεχνολογική καινοτομία έχει άμεση επίδραση στην επιχειρηματικότητα και οδηγεί σε ανταγωνιστικές πρωτοβουλίες ακόμα και από εταιρίες παλαιότερες, οι οποίες εκσυγχρονίζονται με τη χρήση της τεχνολογίας και των γνώσεων που τους παρέχονται. Λόγω όμως των μιμητικών ιδεών, αυτή η διαφοροποίηση των εταιριών αποτελεί απλώς ένα βραχυπρόθεσμο πλεονέκτημα το οποίο σύντομα θα πρέπει να αντικατασταθεί ή να χειριστεί και πάλι διαφορετικά.

Η χρήση της τεχνολογίας, έχει την ικανότητα να ανοίγει τους ορίζοντες τις αγορές των επιχειρήσεων. Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media) που αφορούν διαδικτυακές κοινότητες μέσα στις οποίες τα άτομα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Ορισμένα χαρακτηριστικά των Social Media είναι πως απλοποιούν και βελτιώνουν την ταχύτητα της διάδοσης των πληροφοριών, αλλά και το εύρος τους. Καθώς λοιπόν, η επικοινωνία γίνεται εφικτή και εύκολη στην καθημερινότητα των ανθρώπων, είναι σαφές πως και η επιχειρηματικότητα μπορεί να ωφεληθεί από αυτά τα εργαλεία.

Τα Social Media, αποτελούν στη σύγχρονη εποχή ένα αναπόσπαστο κομμάτι του marketing, καθώς το online marketing δεν έχει απλά αποτελέσει εργαλείο επικοινωνίας, μεταξύ των καταναλωτών και των εταιρειών, αλλά και εργαλείο διαφήμισης των επιχειρήσεων. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι τα κοινωνικά δίκτυα είναι πλέον δημοφιλή και οι περισσότεροι άνθρωποι σπαταλούν αρκετό από τον προσωπικό τους χρόνο σε αυτά. Τα Social Media αφορούν κάθε μεγέθους επιχείρηση και έχουν αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο προσέλκυσης πελατών.

Επιπροσθέτως, οι διαφημίσεις που προβάλλουν με ευκολία τα κοινωνικά δίκτυα, απευθύνονται είτε σε ένα ευρύ κοινό, είτε σε target groups. Οι διαφημίσεις που στοχεύουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων, ανάλογα με την ηλικία, τα ενδιαφέροντά τους και την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση, αποσκοπούν στην ταύτιση των ατόμων με το brand που παρουσιάζουν. Η διαδικασία αυτή διευκολύνεται μέσω των Social Media Analytics που μετρούν και αναλύουν τους συσχετισμούς μεταξύ ανθρώπων και ιδεών, και εξάγουν συμπεράσματα για τις προτιμήσεις των πελατών. Οι μετρήσεις αυτές μπορούν να συμβάλουν στην αποτελεσματικότητα των διαφημίσεων μέσω της αναγνώρισης των τάσεων της αγοράς.

Ακόμη μία καινοτόμα επιλογή, που παρέχει η τεχνολογία στους επιχειρηματίες για την αύξηση και τη διευκόλυνση των πωλήσεών τους, αποτελούν τα ηλεκτρονικά καταστήματα (e-shops). Σε σχέση με τα φυσικά καταστήματα, αποτελούν αυτοματοποιημένα συστήματα ηλεκτρονικών πωλήσεων, προσφέροντας στρατηγικά πλεονεκτήματα στις επιχειρήσεις. Με τη λειτουργία τους να βρίσκεται σε ισχύ 24 ώρες τη μέρα, χωρίς το κόστος των λειτουργικών εξόδων, οι επιχειρηματίες μπορούν να εδραιώσουν τη θέση τους στο διαδικτυακό χώρο, σε μία εποχή που το διαδίκτυο χρησιμοποιείται διαρκώς.

Η βασικότερη θετική επίδραση των e-shops, είναι πως οι επιχειρηματίες μπορούν να ξεφύγουν από τα όρια της τοπικής αγοράς. Η ευρεία γεωγραφική κάλυψη, μπορεί να προσελκύσει πελάτες από οποιαδήποτε περιοχή. Επομένως, τα e-shops, ως εργαλείο marketing, μπορούν να παρέχουν προσφορές, να ενημερώνουν και να διαχειρίζονται τους πελάτες τους, να προβάλλουν και να διαφημίζουν τα προϊόντα τους χωρίς κόστος

και ως αποτέλεσμα όλων αυτών, να ανοίγουν την αγορά παγκοσμίως. Με τον τρόπο επιτυγχάνεται η επιχειρηματική ανάπτυξη καθώς αυξάνονται οι πωλήσεις και η άμεση ικανοποίηση των πελατών, μέσω της βέλτιστης διαχείρισης των προϊόντων και των παραγγελιών.

Παρατηρούνται συμπερασματικά, ποικίλες θετικές επιδράσεις της τεχνολογίας και της καινοτομίας που δημιουργεί, στην επιχειρηματικότητα και επομένως στην ανάπτυξη των οικονομιών. Η τεχνολογία, μέσω των παρεχόμενων υπηρεσιών του διαδικτύου και μέσω νέων software που αποτελούν βασικά εργαλεία (tools) της επιχείρησης, τη βοηθούν να διευκολύνει τις δραστηριότητές της εσωτερικά, αλλά και σε σχέση με τους πελάτες της. Αποτελεί επομένως δικαιολογημένα, έναν από τους κινητήρες της επιχειρηματικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης σε οικονομικό επίπεδο.

2.7 Η συμβολή των Start Up εταιρειών στην οικονομική ανάπτυξη

Ο ορισμός της start up επιχείρησης ξεκίνησε από την δεκαετία του 1990, ενώ την διάδοση της ορολογίας αυτής την συναντάμε στα μέσα της δεκαετίας του 90' με την μαζική χρήση υπολογιστών. Περιγράφει ένα τύπο επιχείρησης με σκοπό της προώθηση μιας καινοτόμου ιδέας, ενός καινοτόμου προϊόντος που επιζητά την γρήγορη ανέλιξη. Συνήθως αφορά προϊόντα και ιδέες που εξυπηρετούν μεγάλο κοινό και καλύπτει προϋπάρχουσες ανάγκες πολύ πιο εύκολα από ότι εξυπηρετούνταν μέχρι εκείνο το σημείο.

Οι start up επιχειρήσεις, διαφέρουν από τις τυπικές νεοσύστατες μικρές επιχειρήσεις, καθώς οι πρώτες δημιουργούνται με σκοπό την ταχεία ανάπτυξη τους. Αυτό που τις διαχωρίζει από τις τυπικές επιχειρήσεις είναι το ίδιο το προϊόν, καθώς πρέπει να είναι ένα προϊόν το οποίο να απευθύνεται σε ένα μεγάλο εύρος ανθρώπων που το επιζητούν ταυτόχρονα, να έχει κλιμάκωση και να μπορεί γρήγορα να εξυπηρετήσει αυτήν την ζήτηση.

Ένα χαρακτηριστικό αυτών των εταιρειών είναι ότι συχνά γίνονται αντικείμενο εξαγοράς. Η φύση τους είναι τέτοια, που ακόμα και οι ιδρυτές αυτών των εταιριών, έχουν σκοπό κάποια στιγμή να τις πουλήσουν σε ένα πολύ υψηλό τίμημα, είτε λόγω ανεπάρκειας διοικητικής ικανότητας να αναπτύξουν παραπάνω την ίδια ιδέα, είτε

γιατί θέλουν να δημιουργήσουν πάλι κάτι νέο. Από την άλλη πλευρά οι επενδυτές (συνήθως εταιρειών παρόμοιας κατηγορίας με αυτής των start up), ψάχνουν συνέχεια τέτοιου είδους επιχειρήσεις, καθώς φοβούνται ότι μπορούν να επεκταθούν σε τέτοιο βαθμό, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν απειλή για τις δικές τους επιχειρήσεις.

Οι start up επιχειρήσεις μπορεί να είναι διαφορών ειδών, κυρίως όμως προσανατολίζονται σε επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας. Η τεχνολογία, μέσω της οποίας αναδεικνύονται ευκαιρίες, που τυγχάνουν μεγάλης αποδοχής στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη και που επιλέγονται και από νέους επίδοξους επιχειρηματίες, έχει δώσει μεγάλο πλεονέκτημα στην ανάπτυξη τέτοιων εταιριών. Οι εργαζόμενοι στις start up επιχειρήσεις είναι κυρίως νέοι στην ηλικία, καθώς είναι συνήθως εκείνοι που έχουν μία καλύτερη σχέση με τις νέες τεχνολογίες, έλκονται περισσότερο από μια καινοτόμα ιδέα και ένα πιο δημιουργικό project στην εργασία τους και τέλος μπορούν να βρουν ένα πολύ πιο ικανοποιητικό μισθό, από ότι θα έβρισκαν σε μια πιο παραδοσιακή επιχείρηση.

Για την ένταξή τους στην επιχειρηματικότητα, υπάρχουν διάφορα προγράμματα, που ωθούν τους νέους στη δημιουργικότητα και στο επιχειρείν. Στη χώρα μας για παράδειγμα, ένα από αυτά τα προγράμματα παρακίνησης, που αποτελεί πρωτοβουλία εταιρικής κοινωνικής ευθύνης της Eurobank και του Corallia, είναι το Egg (Enter-grow-go) και αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα επιτάχυνσης της επιχειρηματικής δράσης που λειτουργεί εδώ και πέντε έτη. Απευθυνόμενο σε νέους που έχουν δημιουργικές ιδέες, μέσα από τη συνεργασία και τη συμμετοχή τους στις υποστηρικτικές υπηρεσίες του προγράμματος Egg για ένα χρόνο, στοχεύει στη μετατροπή της ιδέας σε βιώσιμη επιχειρηματική δραστηριότητα .

Ποια είναι όμως η συμβολή των Start Up στην οικονομική ανάπτυξη; Οι start up επιχείρησης επειδή από την φύση τους είναι πιο καινοτόμες και ταχείας ανάπτυξης, δημιουργούν, πιο ποιοτικές θέσεις εργασίας, μια παιδεία φιλική ως προς το επιχειρείν και συμβάλουν στην γενικότερη ανάπτυξη της οικονομίας. Σύμφωνα με έρευνα που δημοσιεύτηκε από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ/ΟΕCD), αναφέρει ότι οι νεοσύστατες επιχειρήσεις (κάτω των 5 ετών) προσφέρουν τις μισές θέσεις εργασίας. Επιπρόσθετα κατά την διάρκεια της

κρίσης οι περισσότερες χαμένες θέσεις εργασίας προέρχονταν από τις παλαιότερες εταιρείες ενώ αντίθετα οι νέες επιχειρήσεις είχαν θετικό ισοζύγιο.

Μια ακόμα έρευνα από το Business Dynamics Statistics (BDS) καταδεικνύει το μέγεθος της σημαντικότητας των Start up στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς η ανάλυση δείχνει ότι η δημιουργία θέσεων παρέχεται κυρίως από εταιρείες μικρότερες του ενός έτους λειτουργίας. Όπως προαναφέρθηκε οι start up είναι επιχειρήσεις που κυρίως εξαγοράζονται, κάτι το οποίο φέρνει μεγάλη εισροή κεφαλαίου, που με την σειρά του σημαίνει και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η ανάγκη των startups για συντόμευση του κύκλου ανάπτυξης προϊόντων και υπηρεσιών, οδήγησε στη δημιουργία μιας νέας μεθόδου ανάπτυξης επιχειρήσεων και το όνομα αυτής “Lean business model”. Η μέθοδος αυτή αναπτύχθηκε από τον Eric Ries, όντας ιδρυτής και σύμβουλος startup επιχειρήσεων. Όπως έχει πει και ο ίδιος, “Startup success can be engineered by following the process, which means it can be learned, which means it can be taught” δηλαδή η επιτυχία των startup μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαδικασιών, που αυτό σημαίνει ότι μπορεί να διδαχθεί.

Πάρα πολλές startups, ξεκίνησαν με μια ιδέα για ένα προϊόν, που νόμιζαν ότι οι άνθρωποι θα ήθελαν να αποκτήσουν, με αποτέλεσμα να περάσουν χρόνια αναπτύσσοντας και τελειοποιώντας αυτήν την ιδέα, χωρίς καν να την έχουν δείξει σε κάποιο πιθανό αγοραστή. Αυτή η πρακτική συνήθως συνεπάγεται την αποτυχία, και ο λόγος είναι ότι δεν έκαναν ποτέ κάποια έρευνα μιλώντας για αυτό το προϊόν σε δυνητικούς αγοραστές, για να βεβαιωθούν αν αυτό το προϊόν ενδιέφερε πραγματικά τον κόσμο.

Η ερώτηση που πρέπει να απαντηθεί πριν την εκκίνηση της παραγωγής ενός προϊόντος, δεν θα έπρεπε να είναι αν μπορεί απλώς να δημιουργηθεί, αλλά αν υφίσταται η δυνατότητα να υπάρξει ένα βιώσιμο επιχειρηματικό περιβάλλον γύρω από αυτό το προϊόν. Το σημαντικό ζήτημα, είναι μέχρι να δημιουργηθεί ένα αγαθό να έχει ήδη κάποιους πελάτες που περιμένουν να κυκλοφορήσει στην αγορά. Με τον τρόπο αυτό η επιχείρηση θα λάβει θετικές αποδόσεις, όπως αυξημένες πωλήσεις και υπεραξία.

Ένα σημαντικό εργαλείο αυτής της μεθόδου είναι η αποτύπωση της ιδέας στο business model canvas, το οποίο αναπτύχθηκε από τον Alexander Osterwalder. Αποτελείται από «κουτιά» περιγράφοντας σημαντικά στοιχεία για την ανάπτυξη της ιδέας, όπως:

- Οι κρίσιμες συνεργασίες
- Οι κυριότερες δραστηριότητες
- Κρίσιμοι πόροι
- Αξία/χρησιμότητα
- Σχέση με τους πελάτες
- Τμήματά της αγοράς
- Κανάλια διανομής
- Διάρθρωση κόστους
- Εισροές εσόδων

Πολλές εταιρείες κολοσσοί, ξεκίνησαν ως startups επιχειρήσεις. Μερικές από αυτές είναι:

- Apple
- Google
- Facebook
- Instagram (Εξαγοράστηκε από την Facebook)
- Taxibeat (Η πιο γνωστή Ελληνική startup που εξαγοράστηκε)
- Airbnb
- Uber

Οι παραπάνω εταιρείες που σήμερα είναι γνωστές και επιτυχημένες, ξεκίνησαν από μια ιδέα και από μια ομάδα ατόμων που είχαν μια πρωτοποριακή ιδέα. Πολλές από αυτές τις εταιρείες, κοστίζουν παραπάνω από το ακαθάριστο εθνικό προϊόν πολλών χωρών, δείχνοντας έτσι, την σημαντικότητα τους στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Χρηματοδότηση και οικονομικοί πόροι επιχειρηματικότητας

3.1 Εξεύρεση οικονομικών πόρων και επενδύσεις

3.1.1 Μορφές επενδύσεων

Οι μορφές των επενδύσεων μπορούν να διακριθούν μέσω του προσδιορισμού των χαρακτηριστικών τους. Για παράδειγμα μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις επενδύσεις ανάλογα με τον φορέα, τον τρόπο και το σκοπό πραγματοποίησής τους (Τσακλάγκανος,1996).

- ✚ Ως πρώτη κατηγορία, θα αναφέρουμε τις άμεσες επενδύσεις (Direct Investment), οι οποίες εντοπίζονται σε όλους τους τομείς των οικονομιών καθώς αναλαμβάνουν τη διάθεση πόρων και τη διαδικασία παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα. Οι άμεσες επενδύσεις προέρχονται συνήθως από επιχειρήσεις που διαθέτουν άρτια γνώση και οργάνωση, μεγάλη εμπειρία και είναι παγκοσμίως γνωστές. Η επένδυση πραγματοποιείται με κύριο στόχο τη δυνατότητα ελέγχου του μανάτζμεντ της επιχείρησης, από εκείνη που επενδύει. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η συμμετοχή τουλάχιστον του 10% του μετοχικού κεφαλαίου. Η επιχείρηση που επενδύει σε μία άλλη κατά αυτό τον τρόπο, αποκτά θυγατρική εταιρεία.
- ✚ Η δεύτερη μορφή επενδύσεων είναι οι έμμεσες (Indirect Investment) και σχετίζονται με επενδύσεις κάτω του 10% του κόστους της επένδυσης. Επιπλέον εκτελούνται με μορφή χαρτοφυλακίου και επιτυγχάνεται η πρόσβαση με σχετικά μικρό κόστος σε αγορές.
- ✚ Ως δημόσιες επενδύσεις, θεωρούνται εκείνοι οι πόροι, που το κράτος θα διαθέσει για την υλοποίηση διαφόρων έργων, προκειμένου να επιτευχθεί η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου των ατόμων και η αναβάθμιση της περιοχής σε όλους τους τομείς.
- ✚ Οι ιδιωτικές επενδύσεις, που πραγματοποιούνται από ιδιώτες και αποσκοπούν στην μεγιστοποίηση της παραγωγικότητας με χαμηλότερο κόστος όπως και τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.

- ✚ Οι ξένες επενδύσεις που γίνονται με σκοπό την επέκταση των επιχειρήσεων μιας χώρας σε περιοχές του εξωτερικού.
- ✚ Οι εγχώριες επενδύσεις που έχουν να κάνουν με τις επενδύσεις εντός μίας χώρας.

3.1.2 Πηγές χρηματοδότησης και οικονομικών πόρων

Οι επιχειρηματίες, κατά τη διάρκεια της δράσης τους σε μία επιχείρηση, προσπαθούν διαρκώς να συμπορευθούν με τις αλλαγές στα δεδομένα και τις εξελίξεις ώστε να επιτύχουν το μακροχρόνιο κέρδος. Προκειμένου όμως να μπορέσουν να επενδύσουν, θα πρέπει να προβούν και στην εξεύρεση των οικονομικών πόρων που θα τους επιτρέψουν να πραγματοποιήσουν την εκκίνηση μίας επιχείρησης ή τις επεκτατικές δραστηριότητές τους (Πολυχρονόπουλος και Κορρές, 2005).

Μία συνήθης πηγή των επιχειρηματιών είναι τα προσωπικά κεφάλαια. Όταν ο επιχειρηματίας επενδύει ένα μεγάλο μέρος ιδίων κεφαλαίων στην επιχείρηση, τόσο πιο εύκολα θα μπορεί να πείσει και τους δανειστές να τη χρηματοδοτήσουν, καθώς θεωρητικά ο επενδυτικός κίνδυνος που διατρέχει, είναι μικρότερος.

Οι κρατικές δημόσιες επενδύσεις, αποτελούν ακόμα μία πηγή χρηματοδότησης. Το κράτος, συνήθως εξετάζει τα αποτελέσματα των επενδύσεων από μια διαφορετική σκοπιά, εκείνη δηλαδή που αποβλέπει στην κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση, όπως και στην αναβάθμιση της ζωής των πολιτών μίας χώρας, μέσω των έργων που αναλαμβάνει να χρηματοδοτήσει. Τα κριτήρια σε αυτή την περίπτωση, είναι κοινωνικά και όχι απαραίτητα οικονομικά. Κρατικοί οργανισμοί επιπλέον, μπορεί σε πολλές περιπτώσεις να χρηματοδοτήσουν μικρές επιχειρήσεις μέσω κυβερνητικών προγραμμάτων δανεισμού.

Τα επενδυτικά κεφάλαια μπορούν εκτός των δημοσίων δανείων, να προέρχονται επίσης από χορηγίες και δωρεές. Αυτές οι μορφές επενδύσεων παρέχονται συνήθως με σκοπό την προαγωγή της κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Μια όμως βασική λειτουργία των επενδύσεων αυτών, είναι πως διαφημίζεται και προβάλλεται και η ίδια η επιχείρηση που δρα ως χορηγός, μέσα από την αναφορά που γίνεται στο όνομά της.

Μία βασική πηγή χρηματοδότησης ιδίως για εταιρείες Start Up, αποτελούν τα Εθνικά ή Ευρωπαϊκά προγράμματα επιτάχυνσης και ωρίμανσης από διάφορους φορείς, που αποσκοπούν στη χρηματοδότηση και τη στήριξη των επιχειρήσεων ώστε να καταρτιστούν καταλλήλως και να εξελιχθούν. Για παράδειγμα στην Ελλάδα, ορισμένα από αυτά είναι το Egg της Eurobank, το επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ) του Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ), το The accelerator της Metavallon VC, σχεδιασμένο για τεχνολογικές start up εταιρείες και άλλα.

Ως βασικότερη πηγή χρηματοδότησης, χρησιμοποιούνται τα τραπεζικά δάνεια. Αυτή η μορφή δανεισμού, συνήθως δίνεται σε επιχειρήσεις προκειμένου να καλυφθούν βασικές τους ανάγκες κατά τα πρώτα στάδια της λειτουργίας τους, μπορούν όμως να χρησιμοποιηθούν επίσης, για τις τρέχουσες δραστηριότητές τους. Λειτουργούν ως συμπλήρωμα του ποσού που απαιτείται για μία νέα επένδυση, είτε αυτή αφορά τα πάγια στοιχεία που χρειάζεται να αποκτηθούν για την επιχείρηση, είτε αφορά τα κεφάλαια κίνησης.

3.1.3 Βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες μορφές δανείων

Με σκοπό τη μεγιστοποίηση των κερδών τους, οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε επενδύσεις. Επομένως όσο μεγαλύτερη αναμένεται να είναι η αποδοτικότητα των επενδύσεων, τόσο αυξάνεται η επιθυμία τους να επενδύσουν. Προκειμένου βέβαια να είναι η επένδυση αποδοτική, θα πρέπει το κέρδος που έχει προβλεφθεί, να είναι μεγαλύτερο του επιτοκίου της αγοράς (Πολυχρονόπουλος και Κορρές, 2005).

Για την εκκίνηση ή την ενίσχυση των κεφαλαίων που απαιτείται να επενδύσουν, οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί μπορούν να λάβουν κάποιου είδους δάνεια, τα οποία καλούνται να εξοφλήσουν, έχοντας στη διάθεσή τους ένα καθορισμένο χρονικό περιθώριο. Στην περίπτωση των βραχυπρόθεσμων πιστώσεων, η εξόφληση του δανείου, γίνεται συνήθως μέσα στο διάστημα ενός έτους και οι πιο κοινές εγγυήσεις για αυτές τις πιστώσεις, είναι η ενεχυρίαση των εισροών και των αποθεμάτων.

Την κύρια μορφή βραχυπρόθεσμου δανείου, αποτελούν οι εμπορικές πιστώσεις, οι οποίες μπορούν να βασιστούν στην προσωπική φερεγγυότητα του δανειολήπτη, από

τις σχέσεις που είχε στο παρελθόν με αυτόν που του παρέχει την πίστωση. Ο πωλητής της πίστωσης καλείται να ανιχνεύσει την ικανότητα του πελάτη για το εκάστοτε εγχείρημα για το οποίο θα χρειαστεί τη χρηματοδότηση. Συνήθως εμπορικές πιστώσεις, θα δοθούν σε επιχειρηματίες που δεν ταιριάζουν στα πρότυπα δανειοδότησης από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Το ύψος αυτών των πιστώσεων είναι ανάλογο των κινήσεων του επιχειρηματία, ακολουθούν όμως τα πιστωτικά όρια που έχουν συμφωνηθεί, ενώ το κόστος τους τείνει να είναι ανάλογο με τον κίνδυνο που αναλαμβάνει ο πωλητής της πίστωσης.

Η δεύτερη βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση είναι εκείνη από τις εμπορικές τράπεζες, οι οποίες καλούνται συχνά να δώσουν δάνεια στις αγορές. Κατά κόρον όμως οι τράπεζες έχουν δεσπόζουσα θέση στη μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση. Πιο συγκεκριμένα, παρέχουν επενδυτικά κεφάλαια τα οποία είναι απαραίτητα για επενδυτικά έργα, είτε από τη σκοπιά της εκκίνησης μιας επιχείρησης, είτε από τη σκοπιά της επιπλέον χρηματοδότησης που μπορεί να χρειαστεί μια επιχείρηση κατά την λειτουργία της.

Και η τράπεζα, ως πηγή χρηματοδότησης, θα εξετάσει προτού προβεί στην χορήγηση δανείων, την πιθανή αποδοτικότητα της επένδυσης την οποία καλείται να δανειοδοτήσει, όσο και το ενδεχόμενο να είναι η επιχείρηση ήδη αρκετά χρεωμένη, από άλλα δάνεια. Ακόμα μία σημαντική παράμετρο, αποτελεί η εξασφάλιση της τράπεζας, πως θα μπορέσει να ανακτήσει τα κεφάλαια που πρόκειται να δανείσει, είτε μέσω της εμπιστοσύνης στην πιστοληπτική ικανότητα του δανειζόμενου, είτε με τις υποθήκες οι οποίες θα μπορούν να καλύψουν την αποπληρωμή του δανείου.

3.1.4 Χρηματοδοτική μίσθωση (Leasing)

Ως χρηματοδοτική μίσθωση (Leasing), θεωρείται η μέθοδος της μεσοπρόθεσμης χρηματοδότησης σε επιχειρηματίες, οι οποίοι στοχεύουν σε επενδύσεις σε πάγιο και μηχανολογικό εξοπλισμό, προκειμένου να εκσυγχρονίσουν τις παραγωγικές εγκαταστάσεις τους, χωρίς να χρειάζεται να διαθέσουν ίδια κεφάλαια για την αγορά τους. Με τον τρόπο αυτό, η απόκτηση των κεφαλαιουχικών αγαθών (μηχανήματα, ακίνητα κλπ.), πραγματοποιείται από την εταιρεία που αναλαμβάνει τη

χρηματοδοτική μίσθωση, προκειμένου να παραχωρηθεί και να χρησιμοποιηθεί από την επιχείρηση που καταβάλλει τα μισθώματα για τη χρησιμοποίησή τους. Οι εταιρείες leasing, συνηθίζουν να είναι θυγατρικές τραπεζών, αφού η χρηματοδοτική μίσθωση αποτελεί μια μορφή χρηματοδότησης (Νιάρχος, 1997)

Η χρήση των παγίων στοιχείων, θα πραγματοποιείται μέχρι το προκαθορισμένο χρονικό όριο, ενώ στο πέρας του χρονικού αυτού διαστήματος, μπορεί να προβλέπεται στη σύμβαση το δικαίωμα να επιλέξει ο δανειζόμενος, αν θα αγοράσει τον εξοπλισμό, συνήθως στην τιμή της υπολειμματικής αξίας του, είτε θα ανανεώσει τη σύμβαση για τον ίδιο ή και νέο εξοπλισμό. Το μίσθωμα που καταβάλλεται, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο δόση τοκοχρεωλυτικού δανείου και είναι συνήθως αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης. Καλύπτει για την εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης τόσο τα έξοδα που πραγματοποίησε κατά την αγορά των παγίων στοιχείων, η οποία γίνεται συνήθως με χρηματοδότηση από τράπεζες για λογαριασμό του δανειζόμενου, όσο και τα κέρδη της.

Θα πρέπει να καθίσταται σαφές, πως η κυριότητα των παγίων στοιχείων βρίσκεται στα χέρια της εταιρείας που παρέχει τη χρηματοδοτική πίστωση, ενώ η χρήση τους είναι δικαίωμα του μισθωτή. Η σύμβαση που έχουν επισυνάψει τα δύο μέρη, ορίζει και την υποχρέωση ή μη υποχρέωση του δανειζόμενου να αναλαμβάνει το κόστος συντήρησης του εξοπλισμού, έως τη λήξη της.

Το πλεονέκτημα που παρέχεται στον μισθωτή, είναι πως θα επιλέξει τον σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό που χρειάζεται για την επιχείρησή του, ενώ το κόστος που θα καταβάλλει θα είναι πολύ μικρότερο σε σχέση με εκείνο που θα έδινε στην περίπτωση που πραγματοποιούσε την επένδυση παίρνοντας δάνειο από κάποια τράπεζα. Επιπλέον τα μισθώματα που καταβάλλονται από το δανειζόμενο, υπολογίζονται στα λειτουργικά έξοδα της επιχείρησης, επομένως αφαιρούν ένα σημαντικό ποσό από τους φόρους που θα πληρώσει.

Από την πλευρά του πιστωτή, το βασικό πλεονέκτημα, είναι πως μειώνεται ο κίνδυνος της κακής χρήσης όσον αφορά την πίστωση. Στην περίπτωση απλού δανείου, ο δανειολήπτης ίσως προβεί σε έξοδα μη σχετιζόμενα με την επιχείρηση. Με τη χρηματοδοτική μίσθωση, ο εξοπλισμός θα αγοραστεί από τον ίδιο τον

πιστωτή, επομένως γνωρίζει πως θα λειτουργήσει παραγωγικά, ως επένδυση για την επιχείρηση. Επιπλέον αν μετά τη λήξη της σύμβασης τα πάγια στοιχεία δεν αγοραστούν από τον δανειολήπτη, διότι η μίσθωση είναι μόνο λειτουργική (operating leasing) η εταιρεία αυτή μπορεί να τα εκμισθώσει σε επόμενο πελάτη. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, η πιστοληπτική ικανότητα του δανειολήπτη, παίζει καθοριστικό ρόλο στην έγκριση της συμφωνίας αυτής.

Είναι σαφές λοιπόν, η χρησιμότητα της σύγχρονης αυτής τεχνικής στην επιχειρηματικότητα, αφού δίνεται η ευκαιρία στους επιχειρηματίες να αποκτήσουν άμεσα και με χαμηλότερο κόστος τον εξοπλισμό που χρειάζονται ώστε να επενδύσουν και να παράγουν πιο αποδοτικά μέσω των ακριβών νέων τεχνολογιών. Ο τρόπος αυτός τους επιτρέπει την εκμετάλλευση των φορολογικών πλεονεκτημάτων και την ευκολότερη δραστηριοποίησή τους, εξασφαλίζοντάς τους την αποφυγή χρησιμοποίησης ιδίων κεφαλαίων.

3.2 Χρηματοδοτικοί περιορισμοί και επιχειρηματικότητα

3.2.1 Το πρόβλημα της χρηματοδότησης στις επενδύσεις

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αναλύονται ως προς την επιχειρηματικότητα, είναι οι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν οι δυνητικοί και ήδη υπάρχοντες επιχειρηματίες στη χρηματοδότηση. Καθώς το κεφάλαιο που μπορεί ένας επιχειρηματίας να δανειστεί, παρουσιάζεται ως παθητικό και επιπλέον πρέπει να εξοφληθεί εντός κάποιας ορισμένης προθεσμίας από τις εισροές της επιχείρησης, οι επιχειρήσεις πρέπει συχνά να αντλήσουν αυτή τη χρηματοδότηση από τα δικά τους κεφάλαια. Εξίσου μεγάλο πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, καθότι όπου αποβλέπουν στο κοινωνικό όφελος και όχι στη μεγιστοποίηση του κέρδους. Επομένως κάθε επιχείρηση, ανεξάρτητα από το είδος της, επιβάλλεται να γνωρίζει τις πιθανές πηγές χρηματοδότησης κεφαλαίων τους, πριν προβεί στην εκκίνηση των δραστηριοτήτων της.

Καθότι η επιχειρηματικότητα συνεπάγεται οικονομική ανάπτυξη, η ελάφρυνση των χρηματοδοτικών περιορισμών αποτελεί ένα μείζον ζήτημα, αφού αποτελεί εμπόδιο της επαρκούς πρόσβασης στα κεφάλαια, για την έναρξη μιας νέας επιχείρησης. Η

έλλειψη επαρκούς πρόσβασης στα κεφάλαια, έχει ως επίπτωση την απόκλιση εισόδου επιχειρηματιών με θετική Καθαρή Παρούσα Αξία και έργα υψηλής ποιότητας, λόγω των σημαντικών τριβών που υφίστανται οι πιστωτικές αγορές. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) κάνουν προσπάθειες, ώστε να παρέχουν οικονομική βοήθεια στους επιχειρηματίες και κυρίως να ενισχύουν τη διάθεση κεφαλαίων με κίνδυνο.

Υπάρχουν λοιπόν δύο ερευνητικά ρεύματα που αφορούν τους περιορισμούς της χρηματοδότησης σε σχέση με την επιχειρηματικότητα. Το πρώτο αφορά την ξένη χρηματοδότηση που μπορεί να προέρχεται είτε από το δημόσιο τομέα, είτε από ιδιώτες, όπως τράπεζες, χορηγίες και χρηματοπιστωτικούς διαμεσολαβητές. Η χρηματοδότηση αυτή, είναι είτε μακροπρόθεσμος δανεισμός, είτε βραχυπρόθεσμος γεγονός που εξαρτάται κυρίως από τη χρονική περίοδο έως την οποία ορίζεται η αποπληρωμή. Εξετάζει λοιπόν τον αντίκτυπο που έχει η ανάπτυξη της χρηματοπιστωτικής αγοράς στην επιχειρηματικότητα.

Το δεύτερο ρεύμα αφορά την αυτοχρηματοδότηση και εξετάζει τη συσχέτιση του προσωπικού πλούτου και τη χρησιμοποίηση των ιδίων κεφαλαίων, με την ευχέρεια για την έναρξη νέας επιχείρησης. Προκειμένου να μπορεί να συγκριθεί με το πρώτο ρεύμα, βασική προϋπόθεση του δεύτερου ρεύματος, είναι η ύπαρξη οικονομικών περιορισμών στη σχέση μεταξύ του ατομικού πλούτου και της αυτό-απασχόλησης.

3.2.1.1 Βάθος της Χρηματοπιστωτικής αγοράς και επιχειρηματικότητα

Το βασικό ερώτημα που προκύπτει ξεκινώντας να αναλύουμε το ζήτημα της χρηματοδότησης για την επιχειρηματικότητα, είναι το “Πόσο εύκολα χρηματοδοτούνται τα άτομα που χρειάζονται εξωτερική χρηματοδότηση;”. Άρα οι μετρήσεις που αφορούν την ανάπτυξη της χρηματοπιστωτικής αγοράς, ποσοτικοποιούν την ευχέρεια με την οποία μπορούν να χρηματοδοτηθούν οι επιχειρηματίες.

Θα μπορούσε να δοθεί ακόμη μεγαλύτερη σημασία στη χρηματοδότηση νεοσύστατων επιχειρήσεων, αν τη συνδέαμε με τη δημιουργική καταστροφή του Schumpeter, καθώς οι επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες θα είχαν ως αντίκτυπο την

διαρκή αύξηση της παραγωγικότητας και επομένως της οικονομικής μεγέθυνσης. Υπάρχουν όμως και απόψεις που αντικρούουν θεωρίες σαν αυτή, καθώς σύμφωνα με τον Joan Robinson, ο χρηματοπιστωτικός τομέας απλά λειτουργεί συμβαδίζοντας με την οικονομική ανάπτυξη.

Έχοντας ως βασική παράμετρο πως οι νεοσύστατες επιχειρήσεις χρειάζονται την άντληση κεφαλαίων ώστε να κάνουν τις ιδέες τους πράξη, κατά ένα σημαντικό ποσοστό, η αύξηση της παραγωγικότητας στην οικονομία, θα πραγματοποιείται από την αύξηση των παραγωγικών συντελεστών (δηλαδή την εκκίνηση των νεοσύστατων επιχειρήσεων) και όχι μόνο μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας στο εσωτερικό μίας ήδη υπάρχουσας επιχείρησης.

Ο πρώτος παράγοντας που εξετάζεται ως προς τους χρηματοδοτικούς περιορισμούς που δημιουργεί στην άντληση επαρκών κεφαλαίων για επιχειρηματικά έργα, είναι το βάθος των τοπικών κεφαλαιαγορών. Χρησιμοποιείται ως ένα μέσο για τη μέτρηση της ανάπτυξης της χρηματοπιστωτικής αγοράς όσον αφορά τη χρηματοδότηση σε νέες επιχειρήσεις έντασης κεφαλαίου και μετρά την κεφαλαιοποίηση της χρηματιστηριακής αγοράς προς το ΑΕΠ. Οι βιομηχανικοί τομείς αποτελούν ένα παράδειγμα σε αυτή την περίπτωση, καθώς έχουν περισσότερη ανάγκη από εξωτερική χρηματοδότηση, άρα θα αναπτυχθούν πιο εύκολα σε χώρες όπου οι κεφαλαιαγορές είναι βαθύτερες. Από την άλλη, οι ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις ίσως χρησιμοποιήσουν την εμπορική τους πίστη ως υποκατάστατο της τυπικής χρηματοδότησης.

Μπορούν να εντοπισθούν ορισμένες παράμετροι, οι οποίες επηρεάζουν τη ανομοιογένεια που εμφανίζει το οικονομικό βάθος μεταξύ διαφόρων περιοχών.

Ορισμένες από αυτές είναι:

- ✚ Οι νόμοι που σχετίζονται με τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και τους τίτλους σε κάθε χώρα. Οι νόμοι αυτοί έχουν άμεσο αντίκτυπο στο δανεισμό των επιχειρηματιών από τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.
- ✚ Οι τράπεζες, όπου όσο πιο ελάχιστη είναι η σιγουριά τους ως προς την επιστροφή των δανείων τους σε ενδεχόμενη αποτυχία της νεοσύστατης

επιχείρησης, τόσο ελαχιστοποιούνται και οι πιθανότητες επέκτασης της πίστωσης εξ αρχής, όπως και της διάσωσης μιας επιχείρησης με χαμηλή απόδοση (Guiso et al., 2004)

- ✚ Η ασύμμετρη πληροφόρηση, που συνδέεται άμεσα με μικρές επιχειρήσεις. Οι χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές που είναι σε πλεονεκτική ώστε να παρακολουθούν αυτές τις επιχειρήσεις, συνηθίζουν να είναι τοπικοί αφού μπορούν να καταβάλλουν το κόστος για την παρακολούθησή τους.
- ✚ Η γεωγραφική απόσταση των επιχειρήσεων από τις Εταιρίες Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital firms, VC). Η χρηματοδότηση είναι πολύ πιο πιθανή και εύκολη για επιχειρηματίες που βρίσκονται σε κοντινή σχετικά απόσταση από της εταιρείες VC (Sorenson και Stuart 2001).

Καθίσταται λοιπόν σαφές, πως το βάθος των τοπικών κεφαλαιαγορών, έχει μεγάλη σημασία για τον επιχειρηματικό τομέα, αφού έχει άμεση επίδραση στη χρηματοδότηση των νέων επιχειρήσεων.

3.2.1.2 Χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές

Μεγάλο ρόλο στους περιορισμούς χρηματοδότησης, διαδραματίζει και η οργάνωση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Παρακάτω θα αναλύσουμε τον δεύτερο αυτό παράγοντα, που επηρεάζει τη δραστηριότητα των επιχειρηματιών και των επιχειρήσεων γενικότερα. Η ανάλυσή του γίνεται σε δύο διαστάσεις, εκείνη που αφορά τον ανταγωνισμό μεταξύ των ίδιων των χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών και εκείνη που αφορά τη δομή τους και τη σχέση τους με τις επιχειρήσεις.

Από τη σκοπιά της σχέσης μεταξύ των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας μεταξύ τους, μπορεί να έχει επιπτώσεις στους όρους πίστωσης για τις νέες επιχειρήσεις. Όσο αυξάνεται ο ανταγωνισμός των τραπεζών, πιστεύεται πως υπάρχει καλύτερη κατανομή των κεφαλαίων προς επενδύσεις που αποβλέπουν σε μεγαλύτερες αποδόσεις. Ένα τέτοιο γεγονός θα μπορούσε να πυροδοτήσει την είσοδο ακόμη περισσότερων νεοσύστατων εταιρειών, στις τις οποίες τα εξωτερικά κεφάλαια είναι απαραίτητα για την ανάπτυξή τους. Επιπλέον, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των τραπεζών, τόσο θα πληθαίνουν και

οι επιλογές των επιχειρηματιών στις τοπικές αγορές. Στην περίπτωση ύπαρξης πιστωτικών περιορισμών λοιπόν, αυτές οι συνθήκες θα λέγαμε πως κατά πάσα πιθανότητα θα είχαν θετική επιρροή στις νέες επιχειρήσεις.

Ο αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών, ίσως δημιουργεί εμπόδια στη δράση των νέων επιχειρήσεων, αφού οδηγεί στην αποδυνάμωση της ισχύος των τοπικών τραπεζών. Αυτό συνεπάγεται πως οι τράπεζες αυτές, δε θα μπορούν να χρεώσουν υψηλά επιτόκια, άρα αποδυναμώνονται τα κίνητρα για τη χρηματοδότηση των νέων εταιρειών. Σύμφωνα με τους Petersen και Rajan (1995), από την άλλη οι νεοσύστατες εταιρείες ίσως να επωφελούνται από τις συγκεντρωμένες τραπεζικές αγορές, καθώς οι μονοπωλιακές τράπεζες μπορεί να χρεώσουν χαμηλότερα επιτόκια για τους δυνητικούς επιχειρηματίες, λόγω των επιτοκίων που χρεώνουν στις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις, τα οποία είναι υψηλότερα από εκείνα της αγοράς.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως η κυριότερη επίδραση της ύπαρξης ανταγωνισμού μεταξύ των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, είναι η διευκόλυνση των νέων έργων για την πρόσβασή τους σε οικονομικότερες πιστώσεις και κεφάλαια.

Από τη σκοπιά που αναλύει την σχέση των χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών με τους επιχειρηματίες και τις επιχειρήσεις, καθίσταται ευνόητο πως οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, κατέχουν ένα σημαντικό ρόλο στην πορεία των έργων που αναλαμβάνουν να χρηματοδοτήσουν, αφού λαμβάνουν αποφάσεις για την παρακολούθησή τους.

Η παρακολούθηση αυτή, συνεπάγεται την διαρκή πληροφόρησή τους σχετικά με εκείνους στους οποίους θα δώσουν τα δάνεια. Σε σύγκριση με τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις, των οποίων η παρακολούθηση είναι πολύ πιο εύκολη καθώς υπάρχει το ιστορικό της εκάστοτε οικονομικής τους κατάστασης και μεγαλύτερες εγγυήσεις για την περίπτωση που χρειαστούν δάνεια, οι νεοσύστατες επιχειρήσεις βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Αυτό συμβαίνει αφού όσο υψηλότερο είναι το κόστος απόκτησης πληροφοριών για αυτές, θα χρηματοδοτηθούν κερδοφόρα πολύ πιο δύσκολα καθότι η ασυμμετρία πληροφόρησης σε συνδυασμό με τα ανεπαρκή περιουσιακά τους στοιχεία, θα σημαίνει την αδυναμία αποτελεσματικής αξιολόγησής τους.

Διαπιστώνεται από ορισμένες μελέτες, πως τα υψηλότερα επιτόκια μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα τη χρηματοδότηση των επικίνδυνων έργων, αφού μόνο εκείνοι οι επιχειρηματίες θα αποδεχτούν τους όρους που η τράπεζα επιβάλλει για τη χρηματοδότησή τους (Stiglitz και Weiss). Επομένως οι πιθανότητες αθέτησης αυξάνονται και τα δάνεια θα είναι μη προσοδοφόρα. Όταν η αύξηση των επιτοκίων έχει αποτελέσματα σαν αυτά, οι τράπεζες αποτρέπονται από το να τα αυξήσουν και προτιμούν να στραφούν στην κατανομή πιστώσεων. Αυτή η περίπτωση δημιουργεί εξίσου προβλήματα καθώς οι επιχειρηματίες καλούνται να έρθουν και πάλι αντιμέτωποι με περιορισμούς.

Ακόμα μία σημαντική παρατήρηση που μας δίνεται από τους Petersen και Rajan, είναι εκείνη που υποστηρίζει πως όσους περισσότερους δεσμούς έχουν οι επιχειρηματίες με τους χρηματοπιστωτικούς διαμεσολαβητές, τόσο ελαχιστοποιούνται οι ασυμμετρίες στην πληροφόρηση και άρα οι χρηματοδοτικοί περιορισμοί για αυτούς. Επίσης οι νεοσύστατες επιχειρήσεις, συνήθως θα χρηματοδοτηθούν πιο εύκολα από μικρές και αποκεντρωμένες τράπεζες, λόγω ευχέρειας για καλύτερη αξιολόγηση των επιχειρήσεων και καθώς οι διαχειριστές τους μπορούν να λάβουν πιο εύκολα αποφάσεις, σε αντίθεση με μεγάλες τράπεζες στις οποίες οι λήψεις αποφάσεων γίνονται κεντρικά (Stein 2002).

Όντας πιο αδιαφανείς από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις εξαρτώνται πολύ περισσότερο από τους χρηματοπιστωτικούς διαμεσολαβητές αφού είναι δαπανηρή η αλλαγή τους, αφού δημιουργηθεί κάποια σχέση. Έτσι χρειάζονται καινοτομίες όπως τη μείωση του σταθερού κόστους για την παρακολούθησή τους.

Πάντως το θεσμικό περιβάλλον, ασκεί σημαντική επιρροή στη δομή και τη δράση των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών ως προς τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων με κεφάλαια εκκίνησης και οι χρηματοδοτικοί περιορισμοί που μπορεί να προκύπτουν στην εκάστοτε οικονομία, έχουν άμεσο αντίκτυπο στην επιχειρηματικότητα αφού εμποδίζουν ή επιτρέπουν την εκκίνηση και ενίσχυση των επιχειρηματικών έργων.

3.2.2 Προσωπικός Πλούτος και επιχειρηματικότητα

Παραπάνω αναλύθηκε το πρώτο ερευνητικό ρεύμα, αφού αναλύθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν τους περιορισμούς της ξένης χρηματοδότησης και ο αντίκτυπος της κατάστασης της χρηματοπιστωτικής αγοράς στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Όπως αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα, το δεύτερο ρεύμα καλείται να εξετάσει την τάση των ανθρώπων να γίνονται επιχειρηματίες χρησιμοποιώντας τον προσωπικό τους πλούτο. Έχει παρατηρηθεί πως οι επιχειρηματίες, είναι αρκετά πιο ευκατάστατοι σε σχέση με τα άτομα που κερδίζουν κάποια αμοιβή από την απασχόλησή τους στην επιχείρηση κάποιου άλλου. Προσπαθούμε λοιπόν να συνδέσουμε το γεγονός αυτό με την άποψη που θέλει αντίστροφα και τους πιο ευκατάστατους ανθρώπους να γίνονται επιχειρηματίες.

Σύμφωνα με τους Evans και Jovanovic (1989), το ποσό δανεισμού ενός ατόμου που στρέφεται στην επιχειρηματικότητα, είναι συνάρτηση της εγγύησης που μπορεί να τοποθετήσει, η οποία προέρχεται από τον προσωπικό του πλούτο. Περιορισμούς επομένως, δε θα αντιμετωπίσει εκείνος ο επιχειρηματίας, ο οποίος μπορεί να δανειστεί κάποιο ποσό το οποίο θα του αρκεί για την εκκίνηση της εταιρείας. Διαφορετικά αν το ποσό που δανείζεται κάποιος δεν είναι επαρκές για το κεφάλαιο που απαιτείται, η περιορισμένη χρηματοδότηση που του παρέχεται θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία υπό-βέλτιστων επενδύσεων.

Μπορούμε μέσα από αυτή τη θεωρία, να εντοπίσουμε τη συσχέτιση του προσωπικού πλούτου με την τάση για επιχειρηματικότητα, καθώς στην περίπτωση που οι επιχειρηματίες είναι περιορισμένοι ως προς τη χρηματοδότηση, ο προσωπικός πλούτος μπορεί να απαλλάξει τα άτομα από τέτοιου είδους δεσμεύσεις. Άρα η θέληση για επιχειρηματικότητα θα λέγαμε πως είναι συνάρτηση του προσωπικού πλούτου, γεγονός που υποδηλώνει μία πιθανή αιτία της αποτυχίας της αγοράς. Σε μία τέτοια περίπτωση οδηγούνται στον αποκλεισμό από την επιχειρηματικότητα, άτομα με περισσότερο ταλέντο στο χώρο, λόγω ανεπαρκών κεφαλαίων για τα έργα τους, ενώ πλουσιότερα άτομα μπορούν να ενταχθούν στον επιχειρηματικό τομέα, λόγω οικονομικής ευχέρειας. Στον αντίποδα, όπως είναι ευνόητο, η ανυπαρξία σχέσης μεταξύ προσωπικού πλούτου και επιχειρηματικότητας θα σήμαινε και την ανυπαρξία των περιορισμών στη χρηματοδότηση.

Ακόμη μία θεωρία που υποστηρίζουν τα ευρήματα των Evans και Jovanovic, αφορά στην πιθανή ενδογένεια του πλούτου. Πιο συγκεκριμένα, συγχέουν μέσα από τα εμπειρικά ευρήματά τους, τη συσσώρευση του προσωπικού πλούτου με την τάση για επιχειρηματικότητα, δηλαδή το γεγονός πως τα άτομα εκείνα που βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση, έχουν περισσότερες ευκαιρίες να γίνουν επιχειρηματίες και να απολαμβάνουν περισσότερα κέρδη, σε σχέση με τους μισθωτούς. Επιπλέον οι Blanchflower και Oswald (1998) μας δίνουν τη δική τους οπτική, υποστηρίζοντας πως τα κληροδοτήματα επίσης αποτελούν μία ώθηση προς την επιχειρηματικότητα και την αυτό-απασχόληση. Με λίγα λόγια συνδέουν την αυτό-απασχόληση με την απόκτηση κληροδοτημάτων, καθώς συνήθως τα άτομα που λαμβάνουν κληροδοτήματα συνήθως θα επιλέξουν να συνεχίσουν τη λειτουργία της επιχείρησης.

Μία ακόμη συσχέτιση στην οποία θα μπορούσαμε να αναφερθούμε, είναι το γεγονός πως η επιχειρηματικότητα που απορρέει από τις προσωπικές ικανότητες ή προτιμήσεις των ατόμων, επηρεάζεται από την ύπαρξη ή έλλειψη προσωπικού πλούτου. Τα άτομα με υψηλότερη οικονομική ευχέρεια, είναι πιθανότερο να στραφούν στην επιχειρηματικότητα αφού ενδέχεται να μην έχουν τόσο μεγάλη αποστροφή προς τον κίνδυνο (risk aversion) και ίσως προτιμούν να είναι οι ίδιοι αφεντικά (Evans και Jovanovic, 1989). Μία τέτοια περίπτωση, σημαίνει πως η στροφή στην επιχειρηματικότητα, μπορεί να απορρέει από μη παρατηρήσιμες προτιμήσεις και όχι λόγω των περιορισμών στη χρηματοδότηση.

Η τάση για επιχειρηματικότητα λόγω προσωπικών προτιμήσεων, καθίσταται εφικτή με μεγαλύτερη ευκολία για τα πιο πλούσια άτομα, αφού έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν ευκολότερα πρόσβαση σε πόρους που απαιτούνται, σε σχέση με τα άτομα εκείνα που βρίσκονται σε οικονομική στενότητα. Δεδομένου πάντως, πως η συγκέντρωση του πλούτου περιορίζεται σε ένα υπερβολικά μικρό ποσοστό κάθε χώρας, θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα πως η επιχειρηματικότητα, ίσως αποτελεί ένα πολυτελές αγαθό (Hurst και Lusardi, 2004).

Η ευκολία για το ξεκίνημα μίας επιχείρησης για τους οικονομικά πιο εύπορους δυνητικούς επιχειρηματίες, μπορεί να εξηγηθεί και από το γεγονός ότι οι πλουσιότεροι άνθρωποι, δε θα δυσκολευτούν στο ξεκίνημα μίας νέας επιχείρησης

καθώς η προσωπική τους περιουσία δημιουργεί εμπιστοσύνη στους πιθανούς επενδυτές. Αυτό συνεπάγεται πως οι ιδέες τους και οι επιχειρηματικές ικανότητές τους για έργα χαμηλής εντάσεως κεφαλαίου, δε θα ελεγχθούν το ίδιο εξονυχιστικά με εκείνων που θα χρειαστούν κάποια βοήθεια εξωτερικής χρηματοδότησης. Από την άλλη πλευρά, στην περίπτωση που προταθεί από τους επιχειρηματίες, η εισαγωγή ενός καινοτόμου σχεδίου ή μίας τεχνολογίας που δεν έχει επαληθευτεί, τα χρηματοδοτικά ιδρύματα θα μπορέσουν να αξιολογήσουν την πιστοληπτική ικανότητα του εγχειρήματος πολύ πιο δύσκολα.

Συμπερασματικά, δε μπορούμε να γνωρίζουμε με σιγουριά αν υφίσταται πραγματική συσχέτιση του προσωπικού πλούτου και της επιχειρηματικότητας στην περίπτωση ύπαρξης χρηματοδοτικών περιορισμών, παρά το γεγονός πως στις ανεπτυγμένες οικονομίες οι περιορισμοί χρηματοδότησης φαινομενικά δε δημιουργούν μεγάλο αντίκτυπο στον επιχειρηματικό τομέα. Η βιβλιογραφία πάντως, μας παρέχει ένα εύρος απόψεων σχετικά με τις διαστάσεις των χρηματοδοτικών περιορισμών, λόγω της άμεσης σύνδεσής τους με τους προβληματισμούς που δημιουργούν στους επιχειρηματίες ανά τον κόσμο.

3.3 Κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (Venture Capitals)

Ως κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης, θεωρούνται μεταξύ άλλων παραγόντων, η τεχνολογική ανάπτυξη και η καινοτομία και επομένως η επιχειρηματικότητα θα έπρεπε να ευημερεί σε μία σύγχρονη οικονομία. Παρά ταύτα, παρατηρείται σύμφωνα με έρευνες πως μόνο μία εκ των πέντε επιχειρήσεων, μπορεί να επιβιώσει περισσότερο από δέκα έτη, ενώ οι περισσότερες από αυτές θα αποτύχουν εντός των πρώτων δύο χρόνων της λειτουργίας τους. Ο θεσμός των εταιρειών συμμετοχικών κεφαλαίων, ως μία διαφορετικού είδους χρηματοδότηση, άρχισε από την Αμερική, αφού συνδέθηκε με την καινοτομία και την ανάπτυξη της τεχνολογίας που συνεπάγονται υψηλό ρίσκο, και απογειώθηκε μετά την επιτυχία της Silicon Valley, η οποία συγκέντρωσε υψηλής τεχνολογίας επιχειρήσεις.

Τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών ή κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου, αποτελούν τρόπο επένδυσης σε start up ή επιχειρήσεις που βρίσκονται σε ωριμότερο

στάδιο. Οι Venture Capitalists, είναι νομικά η φυσικά πρόσωπα που αναλαμβάνουν ως επενδυτές να χρηματοδοτήσουν τις επιχειρήσεις αυτές. Οι ετερόρρυθμοι εταίροι χρηματοδοτούν τα κεφάλαια VC, ενώ οι ομόρρυθμοι είναι οι venture capitalists που τα διαχειρίζονται και πραγματοποιούν τις επενδύσεις.

Ως προμηθευτές των venture capitals θα μπορούσαν να αναφερθούν και οι business angels, οι οποίοι είναι απλοί ιδιώτες με θέληση να χρηματοδοτήσουν από ίδια κεφάλαια και διαφέρουν σημαντικά ως προς τα χαρακτηριστικά τους από τις εταιρείες των κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου. Διαθέτουν καλή οικονομική κατάσταση, ώστε να παραχωρήσουν κεφάλαια σε επιχειρήσεις που τα χρειάζονται, όχι όμως και επαρκείς γνώσεις ή εμπειρίες. Κάτι τέτοιο τους καθιστά πιο προσιτούς στο να αποδεχτούν να παρέχουν τη χρηματοδότηση σε εταιρείες. Ο venture capitalist επιδιώκει μεγαλύτερο έλεγχο της εταιρείας στην οποία διαχειρίζεται τα κεφάλαια των επενδυτών, σε σχέση με τον business angel που επενδύει τα δικά του κεφάλαια και ενδιαφέρεται περισσότερο για τους ανθρώπους παρά τον ανταγωνισμό.

Το Venture Capital, αποτελεί ένα θεσμό που δε μπορεί να τοποθετηθεί στα κλασικά πρότυπα των τραπεζικών δραστηριοτήτων, αφού πρόκειται για επενδύσεις οι οποίες πραγματοποιούνται με τη μορφή της συμμετοχής στα μετοχικά κεφάλαια των επιχειρήσεων. Τα κεφάλαια χρηματοδοτικών συμμετοχών, θα επενδυθούν λοιπόν σε επιχειρήσεις, οι οποίες αναμένεται να έχουν σύμφωνα με την αξιολόγηση του επενδυτή, προοπτικές κέρδους και ανάπτυξης μεγαλύτερης από τα κανονικά επίπεδα. Με άλλα λόγια, η βιομηχανία επιχειρηματικών κεφαλαίων, αποτελεί παροχή χρηματοδότησης σε μετοχές, επομένως οι εταιρείες συμμετοχικών κεφαλαίων στοχεύουν στην απόκτηση μετοχικού κεφαλαίου στις εταιρείες που επενδύουν και στη συμμετοχή τους στις εταιρικές αποφάσεις. Η πιθανότητα δε, να ξεπεράσει η επιχείρηση τον κίνδυνο, μεταφράζεται σε μετατροπή του δανείου σε επιπρόσθετο ποσοστό στο μετοχικό της κεφάλαιο.

Η δημιουργία των Venture Capitals, οφείλεται στην επιθυμία των επιχειρήσεων να επεκταθούν σε νέες αγορές. Οι εταιρείες που θα χρειασθούν τα venture capitals, ενέχουν κίνδυνο στις επενδύσεις τους και αυτός είναι ο λόγος που θα στραφούν σε αυτή τη μορφή χρηματοδότησης, έναντι των παραδοσιακών μορφών, όπως η χρηματοδότηση από τράπεζες. Καθώς η είσοδος μίας επιχείρησης σε κάποια

καινούργια αγορά, συνεπάγεται νέες ευκαιρίες και κινδύνους που πιθανώς να μη μπορεί η επιχείρηση να γνωρίζει, χρειάζεται η συμβολή ενός καταρτισμένου συνεταίρου, μαζί με τον οποίο θα αποσκοπούν σε ορισμένους κοινούς στόχους με καλές αποδόσεις και μακροπρόθεσμη σταθερότητα, ενώ θα μοιράζονται τον ίδιο επιχειρηματικό κίνδυνο. Τα μετοχικά ποσοστά των συνεταίρων αυτών, είναι συνήθως μειοψηφία στο συνολικό κεφάλαιο της επιχείρησης. Ουσιαστικά, ο τρόπος με τον οποίο χρηματοδοτείται μία εταιρεία, είναι μέσω της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου, από τη συμμετοχή Venture Capital εταιρειών.

Οι επιχειρηματίες έχουν ιδιωτικές πληροφορίες και οι επιχειρηματίες κεφαλαίων μπορούν να αποκτήσουν συμμετοχή στη διαχείριση των επενδυτών, συμβάλλοντας στην επιτυχία της επιχείρησης, για αυτό το λόγο αναζητούν ελκυστικές επενδυτικές ευκαιρίες. Σύμφωνα με αρκετούς συγγραφείς, οι επιχειρηματίες κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου, είναι περισσότερο δραστήριοι σε σχέση με άλλους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και ιδιαίτερα σε καταστάσεις όπου υπάρχουν ασυμμετρίες πληροφόρησης. Τα δύο προβλήματα που προκύπτουν από τη σχέση μεταξύ των ιδρυτών των επιχειρήσεων και των εξωτερικών κατόχων κεφαλαίων είναι η δυσμενής επιλογή και ο ηθικός κίνδυνος (Moral Hazard).

Η δυσμενής επιλογή, προκύπτει από τις “κρυφές πληροφορίες”, οι οποίες δημιουργούν ανεπάρκεια της αγοράς. Έτσι η αγορά θα “επιλέξει” προϊόντα χαμηλής ποιότητας και αυτή η επιλογή αποκαλείται δυσμενής καθώς δε θα πραγματοποιηθούν συναλλαγές δυνητικά αποδοτικές (Akerlof, 1970). Σύμφωνα με τον Chan (1983), η αρνητική επιλογή απορρέει από την απουσία ενημερωμένων επιχειρηματιών κεφαλαίων και μόνο κατώτερα έργα προσφέρονται στους επενδυτές, ενώ η παρουσία ενημερωμένων επενδυτών, οδηγεί σε λύση Pareto.

Η αποτυχία στην αποτελεσματικότητα του Pareto όμως, μπορεί να προέλθει και από το δεύτερο πρόβλημα που προκύπτει από την ασυμμετρία πληροφόρησης, εκείνο που αποκαλείται ως “κρυφή ενέργεια”. Η κρυφή ενέργεια δημιουργεί τον παράγοντα του “ηθικού κινδύνου” στα συμμετοχικά κεφάλαια. Στην περίπτωση αυτή, το ένα μέρος της συναλλαγής, πραγματοποιεί μία ενέργεια την οποία δε γνωρίζει το άλλο μέρος, οπότε θα επηρεαστεί η απόδοση και των δύο. Ως χαρακτηριστικότερο παράδειγμα του προβλήματος ηθικού κινδύνου, είναι η περίπτωση που το ένα μέρος

δρα ως “πράκτορας” για χάρη ενός άλλου μέρους, όπως για παράδειγμα η σχέση ενός μεσίτη με τον πωλητή ενός ακινήτου. Ο εντολέας στην περίπτωση αυτή, αδυνατεί να ελέγχει τις κινήσεις και ενέργειες του πράκτορα (Pauly, 1974 και Arrow, 1973).

Η ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των επιχειρηματιών και των επιχειρηματιών κεφαλαίων οδηγεί στην αβεβαιότητα των αποδόσεων, και η ανεπάρκεια του ιστορικού μιας επιχείρησης μπορεί να συντείνει στο πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής. Αυτό συμβαίνει καθώς η ικανότητα του επιχειρηματία, θα σημειωθεί και θα μαθευτεί με τον καιρό και έτσι οι venture capitalists θα μπορούν να αποφανθούν για το αν θα συνεργασθούν με τον επιχειρηματία για να αναλάβουν το συγκεκριμένο έργο. Συνεπώς η χρηματοδότηση από τις εταιρείες συμμετοχικών κεφαλαίων, σχετίζεται με το επίπεδο δεξιοτήτων του επιχειρηματία.

Οι επενδύσεις σε μία επιχείρηση είναι σταδιακές. Ο επιχειρηματίας κεφαλαίων θα λαμβάνει ένα συγκεκριμένο κλάσμα των τελικών αποδοχών και στην περίπτωση που διατηρήσει την παρουσία του χρηματοδοτώντας το έργο, θα καταβάλλει ένα ορισμένο μερίδιο σε κάθε μελλοντική επένδυση. Όσο υψηλότερο είναι το κίνητρο του επιχειρηματία κεφαλαίου, τόσο πιο ενεργός θα είναι ως προς τον έλεγχο του έργου, για αυτό και έχει παρατηρηθεί πως το κίνητρο είναι μεγαλύτερο όταν υπάρχει συγκεντρωτικό μερίδιο στις επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει. Όσο πιο ενεργοί είναι οι επιχειρηματίες κεφαλαίων, στις δραστηριότητές τους σχετικά με τις επιχειρήσεις που επενδύουν, τόσο ελαχιστοποιείται η πιθανότητα της εμφάνισης του ηθικού κινδύνου.

Εκείνοι οι οποίοι θα επιλέξουν έργα υψηλής ποιότητας και θα δείξουν ενεργή προσπάθεια, θα πραγματοποιήσουν επενδύσεις ως επενδυτές κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου (Amit et al. 1998). Σε αρχικό στάδιο, ο venture capitalist θα πραγματοποιήσει ένα προκαταρκτικό κόστος, προκειμένου να αξιολογήσει την ποιότητα της επένδυσης. Σύμφωνα με τους Tyebjee και Bruno, η χρηματοδότηση επιχειρηματικών κεφαλαίων απαρτίζεται από ορισμένα διαδοχικά βήματα όπως: την προέλευση των συναλλαγών, τη διερεύνηση και αξιολόγησή τους, τη διάρθρωσή τους και τις μετα-επενδυτικές δραστηριότητες.

Επομένως οι επιχειρηματίες κεφαλαίων, με βασική παράμετρο την ύπαρξη ασύμμετρων πληροφοριών, χρειάζεται να διακατέχονται από την ικανότητα να επιλέγουν αποδοτικά έργα, αποφεύγοντας τις κρυφές πληροφορίες και προστατεύοντας τους επιχειρηματίες που βρίσκονται εκτεθειμένοι στην ηθική απειλή. Η αποτελεσματικότητά τους στην προσεκτική παρακολούθηση των επενδύσεων και στην βελτίωση της αξίας τους, αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημά τους σε σχέση με άλλους επενδυτές. Μία θετική εκδοχή, θα ήταν η ύπαρξη ενός χαμηλού κόστους επιμέλειας για την ανίχνευση των κρυφών πληροφοριών, ώστε να αποφευχθεί η αποτυχία της αγοράς.

Καθώς το πρόβλημα των ασύμμετρων πληροφοριών, θεωρείται από τους επιχειρηματίες κεφαλαίων δαπανηρό, θα τείνουν να προτιμούν έργα στα οποία το κόστος για την παρακολούθησή τους, είναι σαφώς μικρότερο. Θα ευνοηθούν λοιπόν, επιχειρήσεις με κάποιο ιστορικό και επαρκών περιουσιακών στοιχείων, στις οποίες το κόστος της πληροφόρησης θα είναι λιγότερο σοβαρό, έναντι των νεοσύστατων. Οι νέες επιχειρήσεις, τείνουν να επιλέγονται με μεγαλύτερο ρίσκο από τους venture capitalists και αυτό συνήθως συμβαίνει, όταν εντοπίζουν μία καινοτόμα ιδέα με προοπτικές για κέρδη και ανέλιξη. Οι νεοσύστατες επιχειρήσεις όμως, μπορεί να αποτύχουν σχετικά γρήγορα, λόγω της εσφαλμένης διαχείρισής τους κατά το ξεκίνημά τους.

Φαίνεται επομένως λογική η προτίμηση της βιομηχανίας των επιχειρηματικών κεφαλαίων, να επικεντρώνονται στην εξέλιξη των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, που τους παρέχουν ένα μεγάλο ιστορικό πληροφοριών για να κρίνουν την ποιότητα του έργου. Κατά κανόνα, θα επιλεγούν οι επενδύσεις με επιθυμητή απόδοση που θα αναπληρώσουν τις ζημίες από τις λανθασμένες επενδυτικές επιλογές τους. Θα μπορούσαμε να πούμε πως οι Venture Capitalists, μπορεί να επενδύσουν σε ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις, προκειμένου να αντισταθμίσουν τον κίνδυνο που αναλαμβάνουν με την παράλληλη επένδυση τους σε Start Up επιχειρήσεις, στις οποίες οι περισσότερες πιθανότητες είναι να χάσουν τα λεφτά τους, για αυτό και οι αποδόσεις τους είναι μεγαλύτερες στην περίπτωση που πετύχουν.

Αφού μία επιχείρηση εισέλθει στο χρηματιστήριο, πιθανότατα οι επιχειρηματίες κεφαλαίων να επιλέξουν να πουλήσουν το μερίδιό τους. Με την ύπαρξη ασυμμετρίας

στην πληροφόρηση όμως, ίσως καθίσταται δύσκολη η πώληση των μετοχών, σε μία δημόσια αγορά με μη ενημερωμένους επενδυτές. Οι περισσότερες πιθανότητες για την πώληση του μεριδίου τους, εναποτίθενται στην εξαγορά από επιχειρηματίες του ίδιου κλάδου ή στην αγορά από τους ιδιοκτήτες της επιχείρησης, που είναι ενημερωμένοι.

Το μερίδιο του επιχειρηματικού κεφαλαίου, σύμφωνα με ορισμένα μοντέλα που παρουσιάζονται από αναλυτές, σχετίζεται αρνητικά με την απόδοση της επιχείρησης λόγω του ηθικού κινδύνου και την περιορισμένη συμμετοχή του επιχειρηματικού κεφαλαίου. Όμως κάτι τέτοιο δε συνεπάγεται πως η απόδοση της επιχείρησης θα είναι αρνητική στις περιπτώσεις των venture capitals. Παρατηρείται όμως από στατιστικές αναλύσεις, πως οι στις περιπτώσεις που τα μερίδια των επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι μεγάλα, οι επιχειρήσεις τείνουν να έχουν καλύτερες επιδόσεις. Επιπλέον η περίπτωση απόκτησης υψηλού μεριδίου ιδιοκτησίας από τους venture capitalists, συνεπάγεται και την απόκτηση επαρκών κεφαλαίων για την επιχείρηση.

Συμπερασματικά, οι επιχειρηματίες κεφαλαίων είναι πιο ικανοί ως συνεργάτες, στο να αντιμετωπίζουν προβλήματα σε σχέση με την πληροφόρηση, σε σύγκριση με άλλους επενδυτές. Η ασυμμετρία στην πληροφόρηση αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα με δύο μορφές, για τα venture capitals. Τις κρυφές πληροφορίες που οδηγούν δε δυσμενείς επιλογές και τις κρυφές ενέργειες, που οδηγούν στον ηθικό κίνδυνο. Και τα δύο προβλήματα μπορεί να αποτρέψουν τον επιχειρηματία κεφαλαίων να χρηματοδοτήσει έργα που είναι πιθανώς ποιοτικά και αξίζουν να χρηματοδοτηθούν. Το πρόβλημα αυτό εντοπίζεται πιο έντονα σε νεοσύστατες επιχειρήσεις που αδυνατούν να προσφέρουν ιστορικό, όπως παρέχουν οι επιχειρήσεις που λειτουργούν αρκετά έτη. Καταληκτικά, ακόμα και στο στάδιο της εξόδου των venture capitalists από τα μετοχικά τους κεφάλαια στην εταιρεία, οι ασυμμετρίες πληροφόρησης αποτελούν βασικό μειονέκτημα και μόνο οι εμπλεκόμενοι που γνωρίζουν την επιχείρηση, θα αγοράσουν εύκολα το μετοχικό κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Μεθοδολογία

4.1 Η ανάλυση των Panel Δεδομένων

Η επιτυχία κάθε οικονομετρικής ανάλυσης εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα των δεδομένων. Υπάρχουν τρεις τύποι δεδομένων που χρησιμοποιούνται για εμπειρική ανάλυση:

- i. τα δεδομένα χρονοσειρών (time series), τα οποία παίρνουν τιμές κατά τη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου (έτη, εξάμηνα, τρίμηνα, μήνες, ημέρες). Για παράδειγμα, οι τιμές των μετοχών, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι χρονολογικές σειρές που δημοσιεύονται σε ημερήσια βάση.
- ii. τα διαστρωματικά δεδομένα (cross sectional data) είναι αυτά που αναφέρονται σε μία ή περισσότερες μεταβλητές για μία ορισμένη χρονική περίοδο. Όπως για παράδειγμα, η έρευνα για την καταναλωτική δαπάνη 10 νοικοκυριών για ένα συγκεκριμένο έτος.
- iii. τα πάνελ δεδομένα (panel or longitudinal data) τα οποία αποτελούν μια ειδική περίπτωση των ομαδοποιημένων δεδομένων και αποτελούν ένα σύνολο στοιχείων όπου ένα διαστρωματικό δείγμα απεικονίζεται διαχρονικά. Θεωρούνται ως ένας συνδυασμός διαστρωματικών δεδομένων και χρονολογικών σειρών.

Η ανάλυση των πάνελ δεδομένων αποτελεί μια μέθοδο που συνδυάζει διαστρωματικά στοιχεία με χρονολογικές σειρές και με την οποία εξετάζονται τόσο η χρονική όσο και η διαστρωματική παράμετρος. Τα δεδομένα πάνελ έχουν μια ορισμένη δομή, ώστε η παρατήρηση διαστρωμάτωσης να συνδέεται με την χρονική παρατήρηση στη οποία αναφέρεται. Η μέθοδος αυτή στηρίζεται στην συλλογή δεδομένων κατόπιν παρακολούθησης (παρατήρησης) διαχρονικά συγκεκριμένων μονάδων, όπως για παράδειγμα, άτομα, επιχειρήσεις, περιφέρειες, κράτη κ.τ.λ.. Επίσης, ο συγκεκριμένος τύπος δεδομένων έχει διαστάσεις χώρου και χρόνου.

Τα τελευταία χρόνια, έχει παρατηρηθεί ότι έχει αυξηθεί σημαντικά η χρησιμοποίηση των πάνελ δεδομένων. Τα συγκεκριμένα δεδομένα παρουσιάζουν ορισμένα

πλεονεκτήματα για αυτό και τα χρησιμοποιούν όλο και περισσότεροι ερευνητές. Τα σπουδαιότερα πλεονεκτήματα είναι (Baltagi, 2008):

- Καταγραφή της ατομικής ανομοιογένειας (individual heterogeneity). Η ύπαρξη πάνελ δεδομένων υποδηλώνει από μόνη της ότι οι οικονομικές μονάδες, οι περιφέρειες ή χώρες έχουν εγγενή χαρακτηριστικά. Η χρήση απλών χρονολογικών σειρών ή διαστρωματικών στοιχείων αγνοεί αυτή τη διαφορετικότητα μεταξύ τους γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μεροληπτικές εκτιμήσεις.
- Η χρήση πάνελ δεδομένων παρέχει περισσότερες πληροφορίες για τις οικονομικές μονάδες, διακύμανση στις μεταβλητές, περισσότερους βαθμούς ελευθερίας, γεγονός που συντελεί στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των συντελεστών που εκτιμήθηκαν. Επίσης, τα δεδομένα πάνελ περιορίζουν το πρόβλημα της πολυσυγγραμμικότητας ανάμεσα στις ανεξάρτητες μεταβλητές.
- Η χρήση πάνελ δεδομένων δίνει τη δυνατότητα να αναλύσουμε τη διαδικασία και τη δυναμική προσαρμογής των οικονομικών δεδομένων διαχρονικά διατηρώντας παράλληλα την ατομική ετερογένεια στα χαρακτηριστικά των μονάδων.
- Η ύπαρξη πάνελ δεδομένων επιτρέπει την εμπειρική εξειδίκευση περισσότερο πολύπλοκων θεωρητικών υποδειγμάτων για την ανάλυση της συμπεριφοράς των μονάδων, κάτι το οποίο είναι αδύνατο με τη χρήση αποκλειστικά χρονολογικών σειρών ή διαστρωματικών δεδομένων.
- Επειδή το κάθε στρώμα (η κάθε διαστρωματική μονάδα) διερευνάται με διαχρονικά δεδομένα παρακάμπτεται το πρόβλημα της ετεροσκεδαστικότητας που είναι το κυριότερο πρόβλημα στα διαστρωματικά δεδομένα.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και ορισμένα μειονεκτήματα όσον αφορά τη χρήση των πάνελ δεδομένων:

- Δυσκολίες στον σχεδιασμό της έρευνας και της συλλογής στατιστικών δεδομένων.

- Ύπαρξη σφαλμάτων μέτρησης των μεταβλητών (measurement errors) και
- Ύπαρξη σφαλμάτων επιλεκτικότητας (selectivity problems).

4.1.1 Πηγές και Κατηγορίες Δεδομένων Panel

Ένα από τα σύνολα δεδομένων πάνελ που χρησιμοποιούνται συχνότερα είναι το Panel Study of Income Dynamics (PSID), μια συλλογή του Ιδρύματος Κοινωνικών Ερευνών του Πανεπιστημίου του Michigan. Από το 1968, ερευνητές συγκέντρωσαν πληροφορίες για περισσότερες από 5000 οικογένειες. Μια φορά το χρόνο μέλη των οικογενειών ερωτώνται ως προς την οικονομική τους κατάσταση. Συγκεντρώνονται πληροφορίες σχετικά με τις μεταβολές ως προς την εργασία, το εισόδημα και πολλά άλλα κοινωνικοοικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Η έρευνα Survey of Income and Program Participation (SIPR) είναι παρόμοια με την PSID, εάν και καλύπτει μικρότερη χρονική περίοδο και οι ερωτώμενοι απαντούν σε ερωτήσεις σχετικά με την οικονομική τους κατάσταση τέσσερις φορές το χρόνο. Παρόμοια σύνολα δεδομένων διατίθενται για όλο και περισσότερες χώρες.

Μια άλλη κατηγορία δεδομένων πάνελ απαρτίζεται από επαναλαμβανόμενες παρατηρήσεις για μεγαλύτερες οντότητες, όπως πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών. Ένα παράδειγμα προέρχεται από τη μελέτη του David Card για τις επιπτώσεις των νόμων περί κατώτατου ωρομισθίου στην απασχόληση. Ο David Card συγκέντρωσε πληροφορίες κατά πολιτεία ως προς την απασχόληση και το ποσοστό ανεργίας των νέων, το ρυθμό εγγραφών σε σχολεία, τους μέσους μισθούς και άλλους παράγοντες για την περίοδο 1967 – 1990. Η μονάδα απόφασης στην περίπτωση αυτή είναι η συγκεκριμένη πολιτεία.

Επίσης, μια άλλη κατηγορία δεδομένων πάνελ περιλαμβάνει την ομαδοποίηση διαστρωματικών δεδομένων σε σχετικά ομογενοποιημένες τάξεις. Μια συνηθισμένη προσέγγιση είναι η ομαδοποίηση κατά ηλικία, φύλο και μορφωτικό επίπεδο. Αν επαναληφθεί η διαδικασία για διαστρωματικά δεδομένα από διαφορετικές χρονικές περιόδους, οι ομάδες αυτές μπορούν να αντιμετωπισθούν ως συνεχείς αν και «τεχνητή» ομάδα (A.Deaton).

4.1.2 Το βασικό υπόδειγμα

Η εκτίμηση μιας συνάρτησης παλινδρόμησης εξαρτάται από τις υποθέσεις που πραγματοποιούνται αναφορικά με την σταθερά (intercept), τις κλίσεις της ευθείας αλλά και τον όρο του σφάλματος (error term). Φυσικά υπάρχουν πολλές περιπτώσεις υποθέσεων που μπορεί να συναντήσει κάποιος σε μια εμπειρική ανάλυση (Judge et al., 1985 και Hsiao, 1986):

- Η σταθερά και οι κλίσεις της ευθείας είναι σταθερές στο χρόνο και το χώρο, ενώ ο όρος σφάλματος διαφέρει με την πάροδο του χρόνου και μεταξύ των μονάδων, οντοτήτων.
- Οι συντελεστές παλινδρόμησης είναι αμετάβλητοι, ενώ η σταθερά ποικίλει με τις μονάδες, οντότητες
- Οι συντελεστές παλινδρόμησης είναι αμετάβλητοι, ενώ η σταθερά ποικίλει με τις μονάδες, οντότητες και με την πάροδο του χρόνου
- Όλοι οι συντελεστές ποικίλουν μεταξύ των μονάδων, οντοτήτων
- Η σταθερά και οι συντελεστές παλινδρόμησης ποικίλουν με την πάροδο του χρόνου και μεταξύ των μονάδων, οντοτήτων

Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό των μελετών που χρησιμοποιούν πάνελ δεδομένα είναι ότι οι μεταβολές συνήθως συμπεριλαμβάνονται αυτομάτως στο σχεδιασμό τους. Επομένως, οι αλλαγές μιας μεταβλητής σε ένα σύνολο μεταβλητών μετρούνται άμεσα.

Στην ανάλυση των πάνελ δεδομένων το βασικό υπόδειγμα διατυπώνεται ως εξής:

$$Y_{it} = a + X'_{it} \beta + u_{it} \quad (4.1)$$

Όπου,

$i = 1, 2, \dots, N$, η διάσταση των διαστρωματικών στοιχείων (cross-section)

και $t = 1, 2, \dots, T$, η διάσταση των χρονολογικών σειρών (time series)

$u_{it} = \mu_i + v_{it}$ και

α μια σταθερά, β ένα διάνυσμα $K \times 1$ και X_{it} η i – οστή παρατήρηση από τις K ερμηνευτικές μεταβλητές. Το υπόδειγμα πάνελ δεδομένων διαφέρει από αυτό των χρονολογικών σειρών, στην διπλή διάσταση των μεταβλητών. Για την εκτίμηση του παραπάνω υποδείγματος είναι απαραίτητο να καθοριστεί η φύση της παρατηρούμενης μεταβλητής α . Στην παραδοσιακή ανάλυση πάνελ δεδομένων γίνεται διάκριση ανάμεσα στην σταθερή επίδραση (Fixed Effect) και στην τυχαία επίδραση (Random Effect). Στην πρώτη περίπτωση, η α θεωρείται ως μια παράμετρος για κάθε μονάδα, ενώ στη δεύτερη θεωρείται ως μια τυχαία μεταβλητή.

Ουσιαστικά, οι δύο κύριες μορφές υποδειγμάτων για δεδομένα πάνελ είναι δύο:

- i. Το υπόδειγμα απαρατήρητων ή σταθερών επιδράσεων (Fixed Effects Model - FEM)
- ii. Το υπόδειγμα τυχαίων επιδράσεων (Random Effects Model - REM)

4.1.3 Υπόδειγμα απαρατήρητων ή σταθερών επιδράσεων (Fixed Effects Model - FEM)

Ένας από τους τρόπους για να ληφθεί υπόψη η μοναδικότητα και η ιδιαιτερότητα κάθε διαστρωματικής μονάδας είναι να υποτεθεί ότι η σταθερά ποικίλει για κάθε οντότητα καθώς οι συντελεστές παλινδρόμησης είναι σταθεροί.

Το βασικό Fixed Effects Model (FEM) δίνεται από την εξίσωση:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + u_{it}, \quad (4.2)$$

όπου:

u_{it} = ο διαταρακτικός όρος

$$u_{it} = \mu_i + v_{it},$$

$i = 1, 2, \dots, N$, η διάσταση των διαστρωματικών στοιχείων (cross-section)

και $t = 1, 2, \dots, T$, η διάσταση των χρονολογικών σειρών (time series)

μ_i = το χρονικά αμετάβλητο Fixed Effect του στρώματος i ,

β_0 μια σταθερά, β ένα διάνυσμα $K \times 1$, δηλαδή δεν περιλαμβάνει σταθερό όρο και X_{it} η i -οστή παρατήρηση από τις K ερμηνευτικές μεταβλητές.

Ο όρος «σταθερές επιδράσεις» υφίσταται εξαιτίας του γεγονότος ότι εάν και η σταθερά ίσως διαφέρει μεταξύ των οντοτήτων, δεν ποικίλει με την πάροδο του χρόνου. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η δημιουργία ενός pool με κάποια διαστρωματικά στοιχεία συνεπάγεται και κάποια πλεονεκτήματα. Πρώτα από όλα, δεν υφίσταται το πρόβλημα της μη στασιμότητας των χρονολογικών σειρών. Η παρουσία ενός μεγάλου αριθμού διαστρωματικών στοιχείων επιτρέπει στους συντελεστές υστέρησης να μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Επίσης, σύμφωνα με την ασυμπτωτική θεωρία ένας μεγάλος αριθμός διαστρωματικών στοιχείων δεν απαιτείται το αυτοπαλίνδρομο διάνυσμα να ικανοποιεί την υπόθεση ύπαρξης μοναδιαίας ρίζας.

Στην περίπτωση του μ_i υποτίθεται ότι είναι μια σταθερή παράμετρος που μπορεί να εκτιμηθεί, ενώ το v_{it} είναι μια διαδικασία $iid \sim (0, \sigma_v^2)$. Ο διαταρακτικός όρος v_{it} ικανοποιεί όλες τις κλασικές υποθέσεις και το μ_i αντικατοπτρίζει τις επιδράσεις ενός συγκεκριμένου στρώματος i (π.χ. χώρας) και περιλαμβάνει τα μη παρατηρήσιμα χαρακτηριστικά του, ενώ υποτίθεται ότι είναι χρονικά αμετάβλητο. Για να εκτιμηθεί το υπόδειγμα σταθερών επιδράσεων και εφόσον θεωρούμε το μ_i ως δεδομένο, μπορούμε να εφαρμόσουμε την μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητές (LSDV – Least Squares Dummy Variable Methodology). Η εκτίμηση μιας παλινδρόμησης με την μέθοδο LSDV μπορεί να προσδώσει αποτελέσματα σχετικά την στατιστική σημαντικότητα των συντελεστών, το πρόσημο της κλίσης, τους βαθμούς ελευθερίας, την τιμή του R – squared κ.λ.π. και το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να συγκριθεί με αυτό της συνάρτησης παλινδρόμησης.

Όσον αφορά το μοντέλο σταθερών επιδράσεων (Fixed Effects Model) μπορεί να παρουσιάσει κάποια μειονεκτήματα όπως είναι η μεγάλη απώλεια βαθμών ελευθερίας. Εκτιμώντας $N-1$ παραμέτρους και ένα μεγάλο αριθμό ψευδομεταβλητών, το πρόβλημα της πολυσυγραμμικότητας μπορεί να χειροτερεύσει κάτι το οποίο μπορεί να καταστήσει την ακριβή εκτίμηση μιας παραμέτρου αρκετά δύσκολη. Επιπλέον, οι fixed effects εκτιμητές δε μπορούν να εκτιμήσουν την επίδραση κάθε μεταβλητής που είναι χρονικά αμετάβλητη.

4.1.4 Υπόδειγμα τυχαίων επιδράσεων (Random Effects Model - REM)

Στο υπόδειγμα των σταθερών επιδράσεων ο αριθμός των προς εκτίμηση παραμέτρων είναι μεγάλος, με συνέπεια την απώλεια πολλών βαθμών ελευθερίας. Το πρόβλημα αυτό παρακάμπτεται με το υπόδειγμα των τυχαίων επιδράσεων (υποθέτουμε ότι ο όρος μ_i είναι τυχαίος (random)).

Το βασικό Random Effects Model (REM) δίνεται από την εξίσωση:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + u_{it}, \quad (4.3)$$

όπου:

u_{it} = ο διαταρακτικός όρος

$$u_{it} = \mu_i + v_{it},$$

$i = 1, 2, \dots, N$, η διάσταση των διαστρωματικών στοιχείων (cross-section)

και $t = 1, 2, \dots, T$, η διάσταση των χρονολογικών σειρών (time series)

β_0 μια σταθερά, β ένα διάνυσμα $K \times 1$ και X_{it} η i -οστή παρατήρηση από τις K ερμηνευτικές μεταβλητές.

Στην περίπτωση του μ_i ισχύει $\mu_{it} \sim iid(0, \sigma_v^2)$ και το $v_{it} \sim iid(0, \sigma_v^2)$ και τα μ_{it} και v_{it} είναι ανεξάρτητα. Επίσης, τα X_{it} είναι ανεξάρτητα τόσο από τα μ_{it} όσο και από τα v_{it} για όλα τα i και t . Το Random Effects Model είναι κατάλληλο στην περίπτωση που επιλέγονται τυχαία N στρώματα από έναν μεγάλο πληθυσμό. Κάτω από την υπόθεση του Random Effects Model οι OLS εκτιμητές παραμένουν να είναι αμερόληπτοι και συνεπείς, αλλά όχι αποτελεσματικοί. Στο υπόδειγμα των σταθερών επιδράσεων μπορεί να εφαρμοστεί και η μέθοδος GLS (Generalized Least Squares) μέθοδος.

4.1.5 Επιλογή μεταξύ του υποδείγματος σταθερών επιδράσεων και του υποδείγματος τυχαιών επιδράσεων

Πλέον τίθεται το ερώτημα ποιο υπόδειγμα είναι κατάλληλο και ποιο πρέπει να επιλεγεί. Η απόφαση δεν είναι τόσο εύκολη όσο φαίνεται και για αυτό υπάρχει μια διαμάχη μεταξύ των υποστηρικτών τους. Οι Mumdlak (1961) και οι Wallance και Hussain (1969) τάσσονται υπέρ ενός Fixed Effect Model σε αντίθεση με τους Balestra και Nerlove (1966) που προτείνουν τη χρήση ενός Random Effect Model.

Αναλυτικότερα, οι Judge *et al.*, (1985) αναφέρουν στις παρακάτω χρήσιμες παρατηρήσεις για την επιλογή του καταλληλότερου μοντέλου. Οι επισημάνσεις αυτές είναι:

- Εφόσον το T (συνολικός αριθμός χρονικών παρατηρήσεων) είναι μεγάλο και το N (αριθμός διαστρωματικών μονάδων) είναι μικρό, είναι πιθανόν να υπάρχει ελάχιστη διαφορά στις τιμές των παραμέτρων που εκτιμώνται με βάση τα δύο μοντέλα.
- Όταν το N είναι μεγάλο και το T μικρό τότε οι εκτιμήσεις που έχουμε από τις δύο μεθόδους μπορεί να διαφέρουν σημαντικά. Εάν υποθεθεί ότι οι διαστρωματικές μονάδες στο δείγμα δεν είναι τυχαία σχεδιασμένες τότε το μοντέλο των σταθερών επιδράσεων είναι το πιο κατάλληλο. Ενώ, εάν οι οντότητες στο δείγμα έχουν παρθεί τυχαία τότε το μοντέλο των τυχαιών επιδράσεων είναι το καλύτερο.
- Όταν το διαστρωματικό τυχαίο συστατικό και μια ή περισσότερες ανεξάρτητες μεταβλητές συσχετίζονται τότε οι εκτιμητές του μοντέλου των τυχαιών επιδράσεων είναι μεροληπτικοί, ενώ εκείνοι που λαμβάνονται από το μοντέλο των σταθερών επιδράσεων είναι αμερόληπτοι.

Ο Chamberlain (1984) έδειξε ότι το υπόδειγμα σταθερών επιδράσεων (Fixed Effects Model) επιβάλλει ελεγχόμενους περιορισμούς στις παραμέτρους και κάποιος μπορεί να διαπιστώσει την εγκυρότητα αυτών των περιορισμών πριν καταλήξει στην επιλογή του συγκεκριμένου υποδείγματος. Αυτοί οι απροσδιόριστοι περιορισμοί ελέγχονται με τη χρήση tests τύπου Hausman. Για να εξετασθεί αν το μ_i είναι μια τυχαία ή όχι

μεταβλητή, δηλαδή για να ελεγχτεί η υπόθεση της ύπαρξης fixed effect, χρησιμοποιείται ο έλεγχος των Breusch και Pagan. Οι Breusch και Pagan ανέπτυξαν ένα Lagrangian Multiplier (LM) Test για τον έλεγχο της υπόθεσης $\sigma_{\mu}^2 = 0$.

Υπό την μηδενική υπόθεση η LM κατανέμεται κανονικά ασυμπτωτικά ως $\chi^2(1)$. Αυτό το LM Test είναι πολύ εύκολο στον υπολογισμό του, γιατί το μόνο που απαιτείται είναι το άθροισμα των τετραγώνων των καταλοίπων (RSS_{μ}) από την εξίσωση των ελαχίστων τετραγώνων (OLS). Εάν η μηδενική υπόθεση απορριφτεί, τότε η χρήση ενός Random Effect Model είναι προτιμότερη και έτσι υπονοείται ότι ο εφικτός εκτιμητής γενικευμένων ελαχίστων τετραγώνων feasible generalized least squares estimator (FGLS) είναι ίσως καταλληλότερος.

Για να καταλήξουμε πιο υπόδειγμα είναι καταλληλότερο χρησιμοποιείται ο έλεγχος Hausman (1978). Ο έλεγχος αυτός, είναι ένας γενικός έλεγχος ότι δεν υπάρχει πρόβλημα λανθασμένης εξειδίκευσης ή διαφορετικά ότι η εξειδίκευση του υποδείγματος είναι σωστή. Η εναλλακτική υπόθεση είναι ότι υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πρόβλημα που οφείλεται σε λανθασμένη εξειδίκευση. Η μηδενική υπόθεση στην οποία βασίζεται ο συγκεκριμένος έλεγχος είναι ότι οι εκτιμητές του μοντέλου των τυχαίων επιδράσεων και του μοντέλου των σταθερών επιδράσεων δε διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Επίσης, ο έλεγχος αυτός έχει ασυμπτωτική κατανομή χ^2 και εάν η H_0 (μηδενική υπόθεση) απορριφθεί τότε το μοντέλο των σταθερών επιδράσεων είναι πιο κατάλληλο σε σχέση με το μοντέλο των τυχαίων επιδράσεων.

4.2 Εμπειρική Ανάλυση

Η παρούσα διπλωματική εργασία, εκπονείται με σκοπό να εξετάσει το κατά πόσο: το ΑΕΠ της χώρας που αναμένεται να δεχθεί επενδύσεις (Gdphost), το ΑΕΠ των ΗΠΑ (Gdprusa), η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden), η απασχόληση στη βιομηχανία (Empind), η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών (Empser), η εξαγωγική δραστηριότητα (Exports), η εισαγωγική δραστηριότητα (Imports), το κόστος συναλλαγών (Tradecost), η απόσταση (Distance), οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus), οι πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu), η τάση (Trend) και ο δείκτης: BERI

(Business Environment Risk Index), επηρεάζουν τις νέες επενδύσεις (Value), στη χώρα που πηγαίνουν. Με άλλα λόγια, καθώς μετράμε την επιχειρηματικότητα με το ύψος των νέων επενδύσεων, μας ενδιαφέρει το κατά πόσο η εξαρτημένη μεταβλητή μας, οι νέες επενδύσεις (Value), επηρεάζεται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές μας.

Στον πίνακα 4.1 γίνεται μια αναλυτική περιγραφή της εξαρτημένης και των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Πίνακας 4.1: Αναλυτική Περιγραφή των Μεταβλητών

Value	Νέες Επενδύσεις στην Ευρωπαϊκή χώρα που πηγαίνουν
Gdphost	Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) στην χώρα που αναμένεται να δεχθεί επενδύσεις (π.χ. Αυστρία)
Gdpusa	Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) των ΗΠΑ
Popden	Η πυκνότητα πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο
Empind	Απασχόληση στον Τομέα της Βιομηχανίας της χώρας που αναμένεται να δεχθεί νέες επενδύσεις
Empser	Απασχόληση στον Τομέα των Υπηρεσιών της χώρας που αναμένεται να δεχθεί νέες επενδύσεις
Exports	Εξαγωγική Δραστηριότητα της χώρας που αναμένεται να δεχθεί νέες επενδύσεις
Imports	Εισαγωγική Δραστηριότητα της χώρας που αναμένεται να δεχθεί νέες επενδύσεις
Tradecost	Κόστος Συναλλαγών (Πολλαπλασιαστής Κόστους)
Distance	Η απόσταση της πρωτεύουσα των Ηνωμένων Πολιτειών με την αντίστοιχη πρωτεύουσα μιας χώρας της Ευρώπης
Patus	Πατέντες στις ΗΠΑ
Pateu	Πατέντες στην Ευρώπη
Trend	Τάση (Μεταβλητή χρόνου)
BERI (Business Environment Risk Index)	Δείκτης ο οποίος μετρά τον κίνδυνο για τις επιχειρήσεις σε μια συγκεκριμένη χώρα

Αναφέρουμε ότι το χρονικό διάστημα για το οποίο χρησιμοποιούμε δεδομένα (panel data) είναι από το 1985 έως και το 2004. Πηγή των δεδομένων αποτελεί η Eurostat και τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν περιλαμβάνουν 14 μεταβλητές. Επίσης, όσον αφορά τις χώρες που ίσως δεχτούν επενδύσεις, έχουμε 23 χώρες και είναι: η Αυστρία (AUS), το Βέλγιο (BEL), η Βουλγαρία (BGR), η Κύπρος (CYP), η Δανία (DNK), η Φιλανδία (FIN), η Γαλλία (FRA), η Γερμανία (DEU), η Ελλάδα (GRC), η Ιρλανδία (IRL), η Ιταλία (ITA), η Κάτω Χώρες (NLD), η Νορβηγία (NOR), η Πορτογαλία (PRT), η Ισπανία (ESP), η Σουηδία (SWE), το Ηνωμένο Βασίλειο (GBR), η Δημοκρατία της Τσεχίας (CZE), η Ουγγαρία (HUN), η Πολωνία (POL), η Τουρκία (TUR), η Ελβετία (CHE) και η Ρουμανία (ROM).

Πρώτα από όλα, εκτιμώνται τα αποτελέσματα, με την Μέθοδο Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS), αγνοώντας τις διαστάσεις του χρόνου και του χώρου. Εν συνεχεία, εκτιμάται η αντίστοιχη παλινδρόμηση σύμφωνα με το Μοντέλο Σταθερών Επιδράσεων και το Μοντέλο των Τυχαίων Επιδράσεων. Το ύψος των νέων επενδύσεων (Value), στη χώρα που πηγαίνουν, αντιπροσωπεύουν την εξαρτημένη μεταβλητή, ενώ οι υπόλοιπες μεταβλητές χρησιμοποιούνται ως ανεξάρτητες μεταβλητές της παλινδρόμησης. Το υπόδειγμα είναι σύμφωνα με το υπόδειγμα που ακολουθείται από τους Bottazzi και Peri (2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – Αποτελέσματα

5.1 Εμπειρικοί Έλεγχοι και Αποτελέσματα

Στην παρούσα εργασία, με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS Statistics 17.0, θα χρησιμοποιήσουμε και θα αναλύσουμε πάνελ δεδομένα. Η εκτίμηση των πάνελ δεδομένων που θα παρουσιαστεί, θα πραγματοποιηθεί με τη Μέθοδο Ελαχίστων τετραγώνων (pooled OLS), αλλά και με τη Μέθοδο των Τυχαίων Επιδράσεων.

Χρειάζεται να αναφέρουμε πως οι μεταβλητές μας, έχουν δεδομένα για όλα τα έτη, για αυτό και τα αποτελέσματά μας μπορούν να είναι ισορροπημένα. Αν στα πάνελ δεδομένα μας, απουσίαζαν τα δεδομένα μίας χώρας για ένα έτος, τα δεδομένα μας δε θα είχαν αυτή την ισορροπία.

Στον πίνακα 5.1, διαφαίνεται ο αριθμός των παρατηρήσεων, ο μέσος όρος, η τυπική απόκλιση, η ελάχιστη και η μέγιστη τιμή.

Πίνακας 5.1: Περιγραφή Δεδομένων

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
Value	460	4.045307	3.214966	-1.332	10.676
Gdphost	460	4.948265	1.358177	1.472	7.579
Gdpusa	460	8.98965	0.1773913	8.701	9.284
Popden	460	4.578241	0.8373811	2.607	6.175
Empind	460	0.3033478	0.0592943	0.193	0.477
Empser	460	0.5785674	0.1207486	0.266	0.757
Exports	460	0.3646717	0.1780133	0.005	0.984
Imports	460	0.3625565	0.163202	-0.049	0.845
Tradecost	460	0.4275063	0.5407651	-0.6001775	3.720625
Distance	460	1.963355	0.2159606	1.694698	2.767765
Patus	460	1.776149	2.629544	-4.422849	5.348402
Pateu	460	2.670626	2.312286	-4.074542	6.076566
Trend	460	10.5	5.772559	1	20
Beri	460	4.224211	0.0743565	3.878121	4.465116

5.1.1 Μέθοδος εκτίμησης Pooled OLS

Προτού πραγματοποιηθεί η εκτίμηση της ομαδοποιημένης συνάρτησης παλινδρόμησης με την μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων (pooled OLS), έχει παρατηρηθεί πως τα δεδομένα που έχουμε, είναι ισορροπημένα καθότι οι μεταβλητές μας, έχουν δεδομένα για κάθε έτος. Αν σε μία χώρα εκλείπανε δεδομένα έστω για ένα από τα έτη, δε θα μπορούσαμε να έχουμε ισορροπημένα αποτελέσματα.

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 5.2), παρατίθενται τα αποτελέσματα της εκτίμησης της ομαδοποιημένης συνάρτησης παλινδρόμησης, με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων (pooled OLS). Απαραίτητο, είναι να ληφθεί υπόψη στην ανάλυση της παλινδρόμησης, κάθε παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει την εξαρτημένη μεταβλητή μας (value).

Πίνακας 5.2: Εκτίμηση Ομαδοποιημένης Παλινδρόμησης με OLS

	(OLS1)
VARIABLES	Value
Gdphost	0.681*** (0.106)
Gdpusa	6.671 (5.486)
Popden	0.580*** (0.147)
Empind	0.626 (1.915)
Empser	-1.023 (1.536)
Exports	6.168*** (2.059)
Imports	-8.128*** (2.348)
Tradecost	0.354 (0.328)
Distance	-3.331*** (0.440)
Patus	0.269*** (0.0748)
Pateu	0.165** (0.0753)

Trend	0.0640
	(0.169)
Beri	-0.936
	(1.346)
Constant	-52.09
	(47.24)
Observations	460
R-squared	0.693

Τυπικά σφάλματα στις παρενθέσεις
 *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Ο αριθμός των παρατηρήσεων του δείγματος είναι 460 και η τιμή του ελέγχου F (13, 446) = 77.56. Το R-squared αποτελεί τον συντελεστή προσδιορισμού, ο οποίος ισούται με 0.693 και μας υποδεικνύει το ποσοστό μεταβλητότητας που έχει η εξαρτημένη μεταβλητή, καθώς επηρεάζεται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Αυτό σημαίνει ότι στην παρούσα περίπτωση, πως η εξαρτημένη μας μεταβλητή, δηλαδή οι νέες επενδύσεις (value) στην εκάστοτε από τις 23 χώρες που εξετάζουμε, θα ερμηνεύεται κατά 69,3% από το ΑΕΠ της χώρας που αναμένεται να υπάρξουν νέες επενδύσεις (Gdphost), το ΑΕΠ των ΗΠΑ (Gdprusa), την πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden), την απασχόληση στη βιομηχανία (Empind), την απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών (Empser), την εξαγωγική δραστηριότητα (Exports), την εισαγωγική δραστηριότητα (Imports), το κόστος συναλλαγών (Tradecost), την απόσταση (Distance), τις πατέντες στις ΗΠΑ (Patus), τις πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu), την τάση (Trend) και τον δείκτη BERI (Business Environment Risk Index). Θα λέγαμε λοιπόν πως το υπόδειγμα αυτό ερμηνεύει σε ικανοποιητικό βαθμό τη συμπεριφορά των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής. Το 30.67% που μένει, επηρεάζεται από παράγοντες που το εκτιμηθέν υπόδειγμα δε συμπεριλαμβάνει. Επίσης, ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού, Adj R - squared είναι 68.44%. Όταν ο αριθμός των μεταβλητών είναι μικρός και ο αριθμός των περιπτώσεων είναι μεγάλος, τότε προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού πλησιάζει τον συντελεστή προσδιορισμού (R - squared). Σε μια τέτοια περίπτωση παρέχεται μια πιο έντιμη σχέση μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής και των ανεξάρτητων μεταβλητών. Η ρίζα του μέσου τετραγωνικού σφάλματος Root MSE είναι 1.8062 είναι η τυπική απόκλιση της παλινδρόμησης.

Εν συνεχεία, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και την αξιοπιστία των ανεξάρτητων μεταβλητών (13 παράγοντες) που θα επηρεάσουν την μεταβλητή Value, δηλαδή την εξαρτημένη μας μεταβλητή. Η τιμή p-value (p-value=0.0000), η οποία όταν είναι πιο μικρή από 0.05, καθιστά το μοντέλο ακριβές και αξιόπιστο, μας υποδεικνύει πως υπάρχει κατά 5% πιθανότητα, να είναι “τυχαία επιτυχία” η σχέση μεταβλητών που έχουμε συμπεριλάβει στο δείγμα. Θα πρέπει επομένως για να μπορέσουμε να πούμε πως το μοντέλο μας είναι αξιόπιστο, να αποδειχτεί η p-value μικρότερη από 0.05 σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%, ώστε να απορριφθεί η υπόθεση H_0 .

Στον πίνακα 5.3, δίνονται τα p-value των δεκατριών ανεξάρτητων μεταβλητών.

Πίνακας 5.3: Η p-value των ανεξάρτητων μεταβλητών

α/α	Μεταβλητές	P-value
1	Gdphost	0.000
2	Gdpusa	0.225
3	Popden	0.000
4	Empind	0.744
5	Empser	0.506
6	Exports	0.003
7	Imports	0.001
8	Tradecost	0.282
9	Distance	0.000
10	Patus	0.000
11	Pateu	0.029
12	Trend	0.705
13	BERI	0.487

Άρα, όσον αφορά την τιμή της p-value, το ΑΕΠ της χώρας υποδοχής (Gdphost), η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden), η εξαγωγική δραστηριότητα (Exports), η εισαγωγική δραστηριότητα (Imports), η απόσταση (Distance), οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus) και οι πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu), με τιμές

μικρότερες του 0.05, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις νέες επενδύσεις στη χώρα που αναμένεται να πάνε επενδύσεις (Value). Οι υπόλοιπες ανεξάρτητες μεταβλητές μας, δεν πληρούν την υπόθεση $p - value < 0.05$, επομένως δε μπορούμε να τις θεωρούμε αξιόπιστες για το πόσο επηρεάζουν τις νέες επενδύσεις. Επίσης, οι μεταβλητές: ΑΕΠ των χωρών που συζητάμε (Gdphost), η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden), η εξαγωγική δραστηριότητα (Exports), οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus) και οι πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu) έχουν θετικό πρόσημο.

Προκειμένου να ελέγξουμε αν μία μεταβλητή, είναι στατιστικά σημαντική στο μοντέλο, χρησιμοποιούμε την t-value ως έλεγχο. Η t-value θα πρέπει να προκύπτει πιο μεγάλη από 1.96 (επίπεδο σημαντικότητας 5%) έτσι ώστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση. Στην περίπτωση που αναλύουμε, το ΑΕΠ της χώρας υποδοχής (Gdphost) (όπου προέκυψε t-value = 6.43), η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden) (με t-value 3.94), η εξαγωγική δραστηριότητα (Exports) (t-value 3.00), η εισαγωγική δραστηριότητα (Imports) (t-value -3.46), η απόσταση (Distance) (t-value -7.57), οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus) (t-value 3.59) και οι πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu) (t-value 2.19) προέκυψαν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.

Η συνάρτηση παλινδρόμησης του μοντέλου μας, είναι η εξής:

$$\text{Value} = - 52.09267 + 0.68144 \text{ gdphost} + 6.670561 \text{ gdpusa} + 0.579584 \text{ popden} + 0.6262091 \text{ empind} - 1.023438 \text{ empser} + 6.168391 \text{ exports} - 8.127907 \text{ imports} + 0.3537015 \text{ tradecost} - 3.3101 \text{ distance} + 0.2687816 \text{ ratus} + 0.1647865 \text{ pateu} + 0.0640296 \text{ trend} - 0.9362613 \text{ beri}$$

Κάποιες βασικές υποθέσεις, είναι αναγκαίες για την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων, σε όλες τις εκτιμήσεις παλινδρόμησης που προκύπτουν από τη Μέθοδο Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS). Η αξιοπιστία τους, προκύπτει από την τήρηση ή μη των αρχικών αυτών υποθέσεων, όπως τη μη ύπαρξη ακριβών γραμμικών σχέσεων ανάμεσα στις ερμηνευτικές μεταβλητές. Ως πιθανά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσουμε και αφορούν στην εγκυρότητα και αξιοπιστία των στατιστικών αυτών ελέγχων, κρίνεται η πολυσυγγραμμικότητα και η αυτοσυσχέτιση. Η πολυσυγγραμμικότητα αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα, αφού επηρεάζει άμεσα και την ερμηνεία των

αποτελεσμάτων μας. Στην περίπτωση που υφίστανται μεγάλες θετικές ή αρνητικές τιμές στον πίνακα συντελεστών συσχέτισης των ανεξάρτητων μεταβλητών (correlation matrix), αυτό θα αποτελούσε μία υποψία για ύπαρξη πολυσυγγραμμικότητας, αφού οι ανεξάρτητες μεταβλητές μας θα είχαν ισχυρό βαθμό συσχέτισης. Το στατιστικό μας συμπέρασμα σε μία τέτοια πιθανή περίπτωση, θα ήταν πως ορισμένες ανεξάρτητες μεταβλητές θα είχαν ελάχιστη ή καμία συνεισφορά στα αποτελέσματα της εξαρτημένης μεταβλητής μας. Επομένως η χρησιμοποίησή τους στο μοντέλο μας, θα ήταν περιττή.

5.1.2 Μέθοδοι Σταθερών και Τυχαίων Επιδράσεων

Έπειτα από την εκτίμηση της ομαδοποιημένης παλινδρόμησης (OLS) θα εκτιμήσουμε το μοντέλο μας με τη σύμφωνα με τις Μεθόδους των Σταθερών και των Τυχαίων Επιδράσεων (Fixed Effects Model – FEM / Random Effects Model – REM) στις οποίες αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η Μέθοδος Τυχαίων Επιδράσεων, υποθέτει πως οι μη παρατηρούμενες μεταβλητές επιλέγονται από ένα τυχαίο δείγμα, το οποίο δεν έχει σχέση με τις άλλες επεξηγηματικές μεταβλητές του μοντέλου μας.

Στον επόμενο πίνακα (πίνακας 5.4), έχουμε τα δεδομένα που προέκυψαν από την εκτίμηση Μοντέλου Σταθερών Επιδράσεων και Μοντέλου Τυχαίων Επιδράσεων (REM). Για το πρώτο μοντέλο, οι παράγοντες: ΑΕΠ των ΗΠΑ (Gdprusa), οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus), είναι στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Στο δεύτερο μοντέλο παρατηρείται πως το ΑΕΠ της χώρας που συζητάμε (Gdphost), το ΑΕΠ των ΗΠΑ (Gdprusa), η απόσταση (Distance) και οι πατέντες στις ΗΠΑ (Patus), είναι στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Η απόσταση (Distance) επηρεάζει αρνητικά τις νέες επενδύσεις (Value) στην οποιαδήποτε από τις 23 ευρωπαϊκές χώρες που συζητάμε. Σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=5\%$, η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Popden), η απασχόληση στη βιομηχανία (Empind), η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών (Empser), το κόστος συναλλαγών (Tradecost), οι πατέντες στην Ε.Ε. (Pateu) και ο δείκτης BERI (Business Environment Risk Index), προέκυψαν μη στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.

Στον πίνακα 5.4 παρουσιάζεται η εκτίμηση του υποδείγματος με την Μέθοδο OLS, την Μέθοδο των σταθερών επιδράσεων και την Μέθοδο των τυχαίων επιδράσεων.

Πίνακας 5.4: OLS1, OLS2, OLS3 Robust, OLS4, Fixed Effects και Random Effects

VARIABLES	(OLS1) Value	(OLS2) Value	(OLS3 Robust) Value	(OLS4) Value	(FE) Value	(RE) Value
Gdphost	0.681*** (0.106)	0.826*** (0.0932)	0.826*** (0.0926)	0.862*** (0.103)	-0.862 (1.086)	0.841*** (0.198)
Gdpusa	6.671 (5.486)	8.648*** (0.685)	8.648*** (0.676)	8.130*** (0.765)	11.78*** (1.352)	8.593*** (0.797)
Popden	0.580*** (0.147)	0.375*** (0.134)	0.375*** (0.136)	0.556*** (0.167)	-2.453 (3.068)	0.396 (0.296)
Empind	0.626 (1.915)	-0.308 (1.917)	-0.308 (1.670)	-1.789 (2.243)	2.348 (4.782)	-1.951 (3.056)
Empser	-1.023 (1.536)	-1.306 (1.537)	-1.306 (1.596)	1.321 (1.610)	-7.090* (4.080)	-2.078 (2.287)
Exports	6.168*** (2.059)					
Imports	-8.128*** (2.348)					
Tradecost	0.354 (0.328)	0.507** (0.211)	0.507*** (0.193)	0.396* (0.222)	0.502 (0.339)	0.415 (0.299)
Distance	-3.331*** (0.440)	-3.407*** (0.435)	-3.407*** (0.401)	-3.198*** (0.567)		-3.540*** (1.090)
Patus	0.269*** (0.0748)	0.317*** (0.0737)	0.317*** (0.0651)	0.312*** (0.0788)	0.282*** (0.0861)	0.316*** (0.0810)
Pateu	0.165** (0.0753)	0.164** (0.0756)	0.164** (0.0800)	-0.0218 (0.0701)	0.0282 (0.0873)	0.0690 (0.0834)
Trend	0.0640 (0.169)					
Beri	-0.936 (1.346)	-0.238 (1.326)	-0.238 (1.298)	-1.506 (1.414)	-2.438 (1.724)	-1.665 (1.608)
o.distance					-	
Constant	-52.09 (47.24)	-72.18*** (8.539)	-72.18*** (8.206)	-63.95*** (9.149)	-73.42*** (15.41)	-64.32*** (10.08)
Observations	460	460	460	460	460	460
R-squared	0.693	0.684	0.684		0.460	
Number of id				23	23	23

Τυπικά σφάλματα στις παρενθέσεις

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – Συμπεράσματα

Οι νέες επενδύσεις ως παράγοντας της ανάπτυξης σε μία χώρα, εκφράζουν την προσπάθεια των χωρών να προωθήσουν την επιχειρηματικότητα από την οποία απορρέει η οικονομική μεγέθυνση. Η επιχειρηματικότητα επηρεάζεται άμεσα τόσο από τις οικονομικές καταστάσεις μίας χώρας και τη χρηματοδότηση που προκύπτει από την ύπαρξη ρευστότητας, όσο και από τις νέες επενδύσεις σε καινοτομίες και τεχνολογίες.

Οι νέες επενδύσεις, μπορούν να προκύψουν από την προσέλκυση των ξένων επενδύσεων σε μία χώρα. Η συμβολή τους είναι καταλυτική για την οικονομική ανάπτυξη και κρίνεται ως μείζονος σημασίας για χώρες όπως η Ελλάδα, που βιώνουν δυσχερείς συγκυρίες, αφού εκλείπουν οι απαραίτητοι πόροι για τις νέες επενδύσεις ιδιαίτερα σε τεχνολογία και καινοτομία.

Η συγκεκριμένη εργασία, πραγματοποιήθηκε με σκοπό να ερευνηθεί αν οι παράγοντες όπως το ΑΕΠ της χώρας που ίσως δεχθεί νέες επενδύσεις, το ΑΕΠ των ΗΠΑ, η πυκνότητα του πληθυσμού η απασχόληση στη βιομηχανία, η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών, η εξαγωγική δραστηριότητα, η εισαγωγική δραστηριότητα, το κόστος συναλλαγών, η απόσταση, οι πατέντες στις ΗΠΑ, οι πατέντες στην Ε.Ε, η τάση και δείκτης (Berl), ο οποίος μετρά τον κίνδυνο για τις επιχειρήσεις σε μια χώρα, επηρεάζουν άμεσα και προσδιορίζουν τις νέες επενδύσεις σε επιχειρήσεις των Ευρωπαϊκών χωρών στις οποίες πηγαίνουν.

Το Μοντέλο Σταθερών Επιδράσεων, το Μοντέλο Τυχαίων Επιδράσεων (REM) και το Μοντέλο Ελαχίστων Τετραγώνων είναι τα μοντέλα που χρησιμοποιήσαμε για την εμπειρική μας ανάλυση. Οι νέες επενδύσεις στις Ευρωπαϊκές χώρες που ενδέχεται να πάνε, επηρεάζονται κυρίως από τις στατιστικά σημαντικές μεταβλητές, όπως το ΑΕΠ τους, το ΑΕΠ των ΗΠΑ, τις πατέντες στις ΗΠΑ και από την απόσταση τους από το μέρος προέλευσης των επενδύσεων αυτών.

Ειδικότερα, το ΑΕΠ της χώρας που αναμένεται να δεχθεί επενδύσεις, επηρεάζει θετικά τις ξένες επενδύσεις. Κάτι τέτοιο μοιάζει λογικό, αφού οι χώρες με αυξημένο ΑΕΠ, συχνότερα έχουν καλύτερες υποδομές και εκπαιδευμένο προσωπικό, επομένως προσελκύουν πιο εύκολα νέες επενδύσεις. Οι πατέντες των ΗΠΑ επηρεάζουν εξίσου

σημαντικά τις επενδύσεις, καθώς οδηγούν σε μεγαλύτερη τεχνογνωσία την οποία μπορούν να εκμεταλλευτούν οι επιχειρήσεις. Ως αρνητικός παράγοντας στην παρούσα ανάλυση, εμφανίζεται η απόσταση, η οποία επηρεάζει δυσμενώς τις νέες αυτές επενδύσεις. Λόγω του κόστους επικοινωνίας και μεταφοράς, είναι σύνηθες να προτιμώνται οι χώρες που βρίσκονται σε πιο κοντινή γεωγραφική απόσταση από το εκάστοτε μέρος προέλευσης των ξένων επενδύσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Καραγιάννης, Α.Δ., Κορρές, Γ. και Ζαρίφης, Α. (2001) Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα

Κορρές, Γ.Μ. (2015) Επιχειρηματικότητα και ανάπτυξη, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Αθήνα

Πολυχρονόπουλος, Γ. και Κορρές, Γ. (2005) Βασικές Αρχές Οικονομίας και Διοίκησης, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα

Κανελλόπουλος, Α. (1977). οικονομική της Αναπτύξεως: Ανάλυση & Πολιτική. Αθήνα: εκδόσεις Καραμπερόπουλος

Πετράκης, Π, Επιχειρηματικότητα, εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2004

Γκαγκάτσιος, Ι. (2008) Καινοτομία-Επιχειρηματικότητα-Επιχειρήσεις, Διδακτικές σημειώσεις. Κέντρα εκπαίδευσης ενηλίκων

Σκούντζος, Θ. (1999). Οικονομική Ανάπτυξη: Θεωρία & Πρακτική. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης

Jack Johnston, John Dinardo: “Οικονομετρικές Μέθοδοι” Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης: Ιωάννης Βενέτης, Τέταρτη Έκδοση, *Εκδόσεις Κλειδάριθμος*.

Γεώργιος Κ. Χρήστου: “Εισαγωγή στην Οικονομετρία”, Γ΄ Έκδοση, *Εκδόσεις Gutenberg*, 2008.

Τσακλάγκανος, Α. (1996). Χρηματοδότηση και Αξιολόγηση επενδύσεων, Τόμοι Ι και ΙΙ. Θεσσαλονίκη-Αθήνα: εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη

Νιάρχος, Α. Νικήτας (1997). Χρηματοοικονομική Ανάλυση Λογιστικών καταστάσεων. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης

Ξένα

Parker, S. (2009) The Economics of Entrepreneurship, Cambridge University Press, Cambridge

Wilson, N. and Gurling, C. (2009) Entrepreneurial Management, Kingston University

Wong, P.K., Ho, Y.P. & Autio, E. (2005) Entrepreneurship, Innovation and economic growth: Evidence from GEM Data, Small Business Economics

Schumpeter J.A., The theory of Economic Development: An inquiry into Profits, Capital, Interest and the Business Cycle, Oxford University Press, 1978

Drucker P. Innovation and Entrepreneurship, A.S.E., Βιβλιοθήκη Management, 1990

Wheelen, L.T. and Hunger, J.D. (2012) Strategic Management and Business Policy, Toward Global Sustainability, 13th Edition, Pearson Education, Inc., USA

Heyne, P., Boettke, P.J., & Prychitko, D.L. (2010) The Economic Way of Thinking, Prentice Hall, 12th ed., pp. 304–318

Huisman D. (1985), Entrepreneurship: Economic and cultural influences on the entrepreneurial climate, European Research

Casson M, (1982). The Entrepreneur: An Economic Theory. εκδόσεις Martin Robertson

Baltagi, Badi H. (2008), Econometric Analysis of Panel Data, *John Wiley & Sons*, 4th edition

Chamberlain, G., (1984), "Panel Data", *Handbook of Econometrics (North – Holland Amsterdam)*, 1247- 1318

Διαδικτυακοί τόποι

En.wikipedia.org. (2018). Entrepreneurship. [online] Available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Entrepreneurship>

<https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3929/1167.pdf>

Repository.edulll.gr. (2018). [online] Available at: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3094/900.pdf>

Anon, (2018). [online] Available at: <https://www.researchgate.net/publication/301659818/download>

KCSOURCELINK. (2018). Four Types of Entrepreneurship: Because One Definition Does Not Fit All. [online] Available at: <https://www.kcsourcelink.com/blog/post/blog/2017/01/30/four-types-of-entrepreneurship-because-one-definition-does-not-fit-all>

Journals.sagepub.com. (2018). Social Entrepreneurship in the Mondragon Cooperative Corporation and the Challenges of Successful Replication - Christina A. Clamp, Innocentus Alhamis, 2010. [online] Available at: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097135571001900204>

Seth, S. (2018). 10 Characteristics of Successful Entrepreneurs. [online] Investopedia. Available at: <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/101014/10-characteristics-successful-entrepreneurs.asp>

Journals.sagepub.com. (2018). Social Entrepreneurship in the Mondragon Cooperative Corporation and the Challenges of Successful Replication - Christina A. Clamp, Innocentus Alhamis, 2010. [online] Available at: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097135571001900204>

Diva-portal.org. (2018). [online] Available at: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1116072/FULLTEXT01.pdf>

Protagon.gr. (2018). «Δημιουργική καταστροφή»; [online] Available at: <https://www.protagon.gr/apopseis/ideas/dimiourgiki-katastrofi-27080000000>

El.wikipedia.org. (2018). Ανάλυση SWOT. [online] Available at: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7_SWOT

Gsrt.gr. (2018). ΓΓΕΤ: Νέα ερευνητικών κέντρων και τεχνολογικών φορέων.. [online] Available at: http://www.gsrt.gr/central.aspx?sId=12414861125316461510887&olID=838&neID=589&neTa=25_61363&nclD=0&neHC=0&tbid=0&lrID=2&oldUIID=al8381011241486112531012&actionID=load

Anon, (2018). [pp.https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/10-013_10253923-5a0e-41e9-85df-e21c75b6c76c.pdf](https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/10-013_10253923-5a0e-41e9-85df-e21c75b6c76c.pdf).

Anon, (2018). [p.https://www.researchgate.net/publication/228878532_Venture_capital_financing_of_entrepreneurship_Theory_empirical_evidence_and_a_research_agenda](https://www.researchgate.net/publication/228878532_Venture_capital_financing_of_entrepreneurship_Theory_empirical_evidence_and_a_research_agenda).